

Univerzita Hradec Králové  
Filozofická fakulta  
Historický ústav

# **Sepulkrální památky okresu Rychnov nad Kněžnou**

*Bakalářská práce*

**Autor:** Marie Bašová

**Studijní program:** B 7105 Historické vědy

**Vedoucí práce:** doc. PhDr. Dana Musilová, CSc.

Hradec Králové, 2015

## Zadání bakalářské práce

**Autor:** Marie Bašová

**Studium:** F11461

**Studijní program:** B7105 Historické vědy

**Studijní obor:** Prezentace a ochrana kulturního dědictví

**Název bakalářské práce:** **Sepulkrální památky okresu Rychnov nad Kněžnou**

**Název bakalářské práce AJ:** The Sepulchral Monuments of Rychnov nad Kněžnou District

**Anotace:**  
Bakalářská práce se bude zabývat sepulkrálními památkami okresu Rychnov nad Kněžnou. Soustředí se na vytvoření soupisu hřbitovů, na jejich historii a funerální plastiku s důrazem na náhrobky významných osobností. Literatura: EDGAR, Emil. Hřbitov. Žižkov 1918 STEJSKAL, David a Jaroslav ŠEJVL. Pohřbívání a hřbitovy. Praha 2011 DUŠKOVÁ, Lucie. 19. století na královéhradeckých hřbitovech. Hradec Králové 2009 SKŘEBSKÁ, Renata. Sepulkrální památky okresu Prostějov. Praha 2010 SZABO, Miloš. Pražské hřbitovy. Praha 2010

**Garantující pracoviště:** Historický ústav,  
Filozofická fakulta

**Vedoucí práce:** prof. PhDr. Dana Musilová, CSc.

**Oponent:** doc. PhDr. Veronika Středová, Ph.D.

**Datum zadání závěrečné práce:** 4.12.2012

### **Prohlášení**

Prohlašuji, že jsem tuto bakalářskou práci vypracovala pod vedením vedoucího bakalářské práce samostatně a uvedla jsem všechny použité prameny a literaturu.

V Hradci Králové dne.....

Marie Bašová

.....

## **Poděkování**

Mé poděkování patří doc. PhDr. Daně Musilové, CSc. za odborné vedení, trpělivost a ochotu, kterou mi v průběhu zpracování bakalářské práce věnovala.

## **Anotace**

MARIE BAŠOVÁ, *Sepulkrální památky okresu Rychnov nad Kněžnou: Filozofická fakulta Univerzity Hradec Králové, 2015, s. Bakalářská práce.*

Bakalářská práce se zabývá sepulkrálními památkami okresu Rychnov nad Kněžnou. Sleduje vývoj hřbitovů a pohřebnictví na vybraných místech a přibližuje jejich historii. U vybraných osobností mapuje jejich zájmy a činnosti, díky nimž se staly známými a přispěly pro rozvoj společnosti. Na vzorku náhrobků těchto osobností detailně popisuje zvolenou sepulkrální architekturu a klade důraz na zjištění propojení funerálních prvků s činností konkrétní osobnosti. Bádání vychází z odborné literatury a vlastního terénního průzkumu a poznatků při něm získaném.

**Klíčová slova:** Rychnovsko, Hřbitovy, Sepulkrální architektura, Funerální plastika, Významné osobnosti.

## **Annotation**

MARIE BAŠOVÁ, *The Sepulchral Monuments of Rychnov nad Kněžnou District*:  
Faculty of Arts, University of Hradec Králové, 2015, s. Thesis.

The Bachelor's work deals with a sepulchral monuments of Rychnov nad Kněžnou district. It describes the evolution of cemeteries and funeral services at selected locations and closer to their history. For selected personalities mapping their interests and activities, through which they become known and have contributed to the development of society. The Bachelor's work detailed describes in a sample of tombstones the selected sepulchral architecture these personalities. It emphasis on finding connections between funerals elements and activities of specific personality. Research based on scientific literature and our own field research and knowledge when it obtained.

**Key words:** Rychnov nad Kněžnou district, Cemeteries, Sepulchral architecture, Funerary sculpture, Significant personalities.

# Obsah

Úvod.....	9
1. Typologie hřbitovů.....	13
1.1. Katolické hřbitovy.....	13
1.2. Protestantské hřbitovy.....	14
1.3. Židovské hřbitovy.....	15
1.4. Válečné hroby.....	17
2. Symbolika architektonických prvků na náhrobcích.....	18
2.1. Postava génia a anděla.....	18
2.2. Ztvárnění dítěte.....	18
2.3. Žena ve funerální plastice.....	19
2.4. Biblická tematika.....	20
2.5. Váza a urna.....	21
2.6. Stéla, sarkofág.....	22
2.7. Sloup, obelisk.....	23
3. Nápisy.....	25
4. Místa a k nim spjaté významné osobnosti.....	27
4.1. Hřbitovy města Dobrušky.....	27
4.2. Dobrušské osobnosti a jejich náhrobky.....	28
4.2.1. Josef Archleb.....	28
4.2.1.1. Náhrobek Josefa Archleba.....	29
4.2.2. Alois Beer.....	30
4.2.2.1. Náhrobek Aloise Beera.....	31
4.2.3. Flesar Antonín.....	32
4.2.3.1. Náhrobek Antonína Flesara.....	32
4.2.4. Jan Laichter.....	33
4.2.5. Josef Laichter.....	34
4.2.6. Prokop Laichter.....	34
4.2.7. Anuše Laichterová – Koubová.....	35
4.2.8. Věra Laichterová – Jičínská.....	35
4.2.8.1. Rodinná hrobka Laichterových.....	36
4.2.9. Josef Mnohoslav Roštlapil.....	37
4.2.9.1. Náhrobek Josefa Mnohoslava Roštlapila.....	38
4.3. Hřbitovy města Kostelce nad Orlicí.....	39
4.4. Kostelecké osobnosti a jejich náhrobky.....	40
4.4.1. František Albert.....	40
4.4.2. Bohuslav Albert.....	41
4.4.2.1. Náhrobek rodu Albertů.....	41
4.4.3. Zdeněk Beneš.....	42
4.4.3.1. Náhrobek Zdeňka Beneše.....	43
4.4.4. Karel Perlhefter.....	44
4.4.4.1. Náhrobek Karla Perlheftera.....	44

4.4.5. Jan Rabyška .....	46
4.4.5.1. Náhrobek Jana Rabyšky .....	46
4.5. Hřbitovy města Opočno .....	47
4.6. Opočenské osobnosti a jejich náhrobky .....	48
4.6.1. Karel Petr .....	48
4.6.1.1. Náhrobek Karla Petra .....	49
4.6.2. Jan Pitra .....	50
4.6.2.1. Náhrobek Jana Pitry .....	50
4.6.3. Hugo Konias .....	51
4.6.3.1. Náhrobek Huga Koniase .....	51
4.7. Hřbitovy v Rokytnici v Orlických horách .....	52
4.8. Rokytnická významná židovská osobnost .....	53
4.8.1. Moritz Reich .....	53
4.8.1.1. Stéla Moritze Reicha .....	53
4.9. Hřbitovy města Rychnova nad Kněžnou .....	54
4.10. Rychnovské osobnosti a jejich náhrobky .....	56
4.10.1. Václav Alois Jung .....	56
4.10.1.1. Náhrobek V. A. Junga .....	57
4.10.2. Josef Kopecký .....	58
4.10.2.1. Hrobka Josefa Kopeckého .....	58
4.10.3. Karel Michálek .....	59
4.10.3.1. Hrob Karla Michálka .....	60
4.10.4. Lumír Nedvídek .....	61
4.10.4.1. Hrob Lumíra Nedvídky .....	61
4.10.5. Jakub Pavel .....	62
4.10.5.1. Hrob Jakuba Pavla .....	62
4.10.6. František Martin Pelcl .....	63
4.10.6.1. Náhrobek F. M. Pelcla .....	64
4.10.7. Karel Plachetka .....	65
4.10.7.1. Rodinná hrobka Karla Plachetky .....	65
4.10.8. Otmar Vaňorný .....	66
4.10.8.1. Náhrobek Otmara Vaňorného .....	66
Závěr .....	68
Seznam pramenů a literatury .....	70



# Úvod

Rozhodla jsem se ve své práci věnovat sepulkrálním památkám v okrese Rychnov nad Kněžnou. Před vybráním tématu jsem zvážila jeho zpracování a dokumentaci. Rovněž jsem zhodnotila počet hřbitovů v okrese a množství náhrobků na nich umístěných. Domnívám se, že toto téma si zaslouhuje více pozornosti. Hřbitovy i náhrobky na nich mají vypovídající historickou hodnotu, jsou pramenem pro různé vědní obory od obecně historických až po dějiny umění a především pro většinu pomocných věd historických. Na prvním místě stojí epigrafika, dále heraldika, genealogie a chronologie.

Ve své práci chci přinést ucelený pohled na strukturu hřbitovů na Rychnovsku. Jejich prostřednictvím se pokusím zachytit kulturní, národnostní a náboženskou pestrost složení obyvatelstva v okrese. Dále se zaměřím na konkrétní sepulkrální památky.

V mé práci se není možné zabývat všemi jednotlivými náhrobky, proto jsem se rozhodla zaměřit na náhrobky významných osobností z období 19. a 20. století. Na jejich příkladu si kladu za cíl přinést základní vhled na kamenickou a architektonickou činnost, která byla na Rychnovsku uplatňována. Rovněž chci pomocí nich přiblížit obory působení lidí, kteří byli společností považováni za významné. Svou prací chci pozvednout zájem o sepulkrální památky v této lokalitě.

Výchozí pro mou práci je odborná literatura zabývající se sepulkrální tematikou, již se ve svých dílech věnovali Roman Prahla,<sup>1</sup> Petr Kovařík s Blankou Frajerovou<sup>2</sup> a Renata Skřebská.<sup>3</sup> Historii pohřbívání, především židovské, se ve své publikaci věnovala Blanka Rozkošná s Pavlem Jakubcem,<sup>4</sup> právní záležitosti a předpisy sepsal Jan Pauly.<sup>5</sup> Ucelený přehled o pohřební tematice se pokusil přinést i sborník *Fenomén smrti v české kultuře 19. století*.<sup>6</sup> Rovněž výchozí je odborná literatura věnovaná osobnostem v okrese, které ve svých dílech uspořádali Jiří Mach s Václavem Matoušem<sup>7</sup> a Zdeněk

---

<sup>1</sup> Roman PRAHL a kol., *Umění náhrobku v českých zemích 1780-1830*, Praha 2004.

<sup>2</sup> Petr KOVAŘÍK – Blanka FRAJEROVÁ, *Klíč k českým hřbitovům*, Praha 2013.

<sup>3</sup> Renata SKŘEBSKÁ, *Sepulkrální památky okresu Prostějov*, Praha 2010.

<sup>4</sup> Blanka ROZKOŠNÁ – Pavel JAKUBEC, *Židovské památky Čech*, Brno 2004.

<sup>5</sup> Jan PAULY, *Hřbitovní a pohřební právo*, Praha 1941, s. 10-13.

<sup>6</sup> Helena LORENZOVÁ – Taťána PETRASOVÁ (edd.), *Fenomén smrti v české kultuře 19. století: sborník příspěvků z 20. ročníku symposia k problematice 19. století: Plzeň, 9-11. března 2000*, Praha 2001.

<sup>7</sup> Jiří MACH – Václav MATOUŠ, *Osobnosti dobrušské historie (1. díl: Adámek – Laichterová)*, Muzeum Dobruška 2005.

Nespěchal s Jiřím Šulcem.<sup>8</sup> Neopomenutelnou jsou rovněž knihy zabývající se historií jednotlivých měst, jež mapují nejen historii místní, ale zabývají se i významnými osobnostmi z měst pocházejících nebo v nich působících, čemuž se ve svých dílech věnovali Josef Ptáček,<sup>9</sup> Václav Matouš,<sup>10</sup> Václav Rathouský se Zbyňkem Likovským,<sup>11</sup> Vladimír Fidler<sup>12</sup> s Josefem Juzou,<sup>13</sup> Antonín Svoboda s Tomášem Kouřilem<sup>14</sup> a dílo *Historie města Rychnov nad Kněžnou v datech*.<sup>15</sup> Dále bych zmínila knihu *Encyklopedie architektů, stavitelů, zedníků a kameníků v Čechách*,<sup>16</sup> jež mě seznámila s architekty a kameníky, kteří v této lokalitě působili.

Hlavními prameny mého zkoumání jsou prameny hmotné. Staly se jimi samotné náhrobky a hroby. Ke zpracování práce jsem užila ikonografických pramenů v podobě fotografií, které jsou také součástí práce a doplňují text. Veškeré uvedené fotografie jsou dílem autorky.

Práci by nebylo možné zpracovat bez vlastního terénního průzkumu. Terénní průzkum je opěrným bodem a hlavní metodou zkoumání využitou v této práci. Je nutné osobně navštívit každý jednotlivý hřbitov a zde provést vlastní fotodokumentaci. Fotografie jsou pořízeny pomocí digitálního fotoaparátu.

Do okresu Rychnov spadá pásmo Orlických hor a Podorlicko. Tvoří státní hranici s Polskem. Jeho geografická poloha předurčila vznik osídlení v této části Čech. Vzniklo zde několik měst, na počet obyvatel mezi největší patří – Borohrádek, Dobruška, Kostelec n. Orl., Opočno, Rokytnice v Orlických horách, Rychnov n. K., Týniště n. Orl., Solnice a Vamberk. Ostatní města jsou menší a zbylou část zalidnění tvoří vesnice, v minulosti zaměřené především na zemědělství. Města poskytovala možnost vzdělávání, kulturního rozvoje osoby, zajímavých pracovních příležitostí, proto většina osob, které považujeme v současnosti za „významná“, prožila převážnou většinu života v těchto městech a byla zde i pohřbena.

---

<sup>8</sup> Zdeněk NESPĚCHAL – Jiří ŠULC, *Významné osobnosti okresu Rychnov nad Kněžnou*, Rychnov nad Kněžnou 1976.

<sup>9</sup> Josef PTÁČEK, *Dobruška a Opočno*, Praha a Litomyšl 2008.

<sup>10</sup> Václav MATOUŠ, *Dějiny města Dobrušky v datech 1320 – 1990*, Městský úřad Dobruška 1994.

<sup>11</sup> Václav RATHAUSKÝ – Zbyněk LIKOVSKÝ, *Opočno 1068-2000. Historie v datech*, Praha 2006.

<sup>12</sup> Vladimír FIDLER – Josef JUZA, *Město Kostelec nad Orlicí v historických datech*, Městský úřad Kostelec nad Orlicí 1994.

<sup>13</sup> Josef JUZA a kol., *Město Kostelec nad Orlicí v historických datech 2. díl (1939-1990)*, Kostelec nad Orlicí 2002.

<sup>14</sup> Antonín SVOBODA – Tomáš KOUŘIL, *Dějiny Rychnova nad Kněžnou*, Rychnov nad Kněžnou 1924.

<sup>15</sup> Alena STRÁŽNICKÁ – Jindřich ŠROM – Josef JUZA, *Historie města Rychnov nad Kněžnou v datech*, Rychnov nad Kněžnou 1988.

<sup>16</sup> Jiří MACH – Václav MATOUŠ, *Osobnosti dobrušské historie (1. díl: Adámek – Laichterová)*, Muzeum Dobruška 2005.

Osobnostmi Rychnovska se stali lidé, jejichž činnost byla v okrese ve veřejném povědomí obyvatel, ovlivnila vývoj či stála za rozvojem průmyslovým i kulturním konkrétních míst či okresu, případně byla přínosem či jinak obohatila obyvatele celého Československa nebo pronikla i za hranice. Jedná se též o osoby, které přinesly pokrok a nové poznatky ve svém oboru nebo se staly prvními průkopníky v rámci celého státu, také o osoby, jež hrdinně náš stát bránily v době válek. Též je důležité, aby jejich odkaz byl dochován případně oceňován i v dnešní době. Profesně se jedná o umělce, herce, spisovatele, historiky, vědce a lékaře, podnikatele, vyznamenané vojáky apod. Zařazeny jsou ty osobnosti, které na Rychnovsku prožily část nebo většinu života a jsou v okrese Rychnov taktéž **pohřbeny**.<sup>17</sup>

Významnými ve zdejší kraji se stali převážně muži. Najdeme zde i několik žen, které se zaměřovaly na kulturní nebo spisovatelskou činnost. Z informací na hrobech lze usoudit, že většina obyvatel Rychnovska se věnovala zemědělské či úřední činnosti. V Opočně narazíme na hrdé zmínění zaměstnání u šlechtického rodu Colloredo-Mansfeldů a ve městech, kde se nacházela nemocnice, na lékaře. O ženách se hovoří jako o milujících manželkách, matkách, sestřích, jejich povolání nebývá zmiňováno. Ženy se staraly povětšinou o domácnost popřípadě hospodářství a zaměstnány nebývaly.

Tak jako sem některé osoby přišly, tak Rychnovsko i mnohé známé osobnosti opustily a místo jejich posledního odpočinku se nachází mimo nynější okres, těm se ve své práci podrobně nevěnuji. Nevěnuji se ani rodilým příslušníkům šlechtických rodů, protože se domnívám, že se jim věnuje dostatek pozornosti v jiných pracích<sup>18</sup>.

Na základě výsledků průzkumu jsem vybrala reprezentační vzorek náhrobků, na kterém je přiblížena problematika sepulkrálních památek na Rychnovsku. Jednotlivé náhrobky byly vybrány na základě stanovených kritérií pro tuto práci. Předně musí náhrobek pocházet z období 19. a 20. století, musí nést jméno významné osoby, nápis na náhrobku musí být čitelný, náhrobek se musí nacházet na hřbitově.

V první kapitole práce se věnuji obecné charakteristice hřbitovů dle jejich náboženského (hřbitovy katolické, protestantské a židovské) a sociálního (hřbitovy

---

<sup>17</sup> Je mnoho dalších i známějších a významnějších osobností z Rychnovska, které jsou pohřbeny v jiných okresech.

<sup>18</sup> Jiří HÁŠ, *Šlechtické rody na Rychnovsku*, Praha 2001. Daniel KALENDA, *Rodové pohřebiště pánů z Kolowrat v Rychnově nad Kněžnou (1651-2012)*. Liberec 2014. bakalářská práce (Bc.). TECHNICKÁ UNIVERZITA V LIBERCI. Fakulta přírodovědně-humanitní a pedagogická.

vojenské) zaměření. Přibližuji důvody jejich vzniku, zastoupení a rozmístění v rámci okresu Rychnov nad Kněžnou.

V druhé kapitole popisuji symboliku nejčastěji využívaných prvků funerální plastiky na našem území. Věnuji se nejtypičtějším zpracování jednotlivých motivů. Zmiňuji se také o obměnách jejich zpracování a o četnosti a oblíbenosti v průběhu doby. Porovnávám s četností na Rychnovsku.

Svou třetí kapitolou věnuji svou pozornost také nápisům, které jsou neodmyslitelnou součástí náhrobků. Přibližuji jejich význam pro epigrafiku. Zaměřuji se na způsob jejich zpracování na sepulkrálních památkách a popisuji rozdíly ve zpracování dle druhu náhrobku a původu zadavatele. Také se věnuji obsahu, který nám přináší.

Ve stěžejní páté kapitole se zaměřuji na detailnější popis vybraných náhrobků i osobností. Postupuji od přiblížení vývoje pohřbívání a vzniku hřbitovů ve městě po popis hřbitova, na kterém se náhrobek nachází. Přináším stručnou historii místa, kde je hřbitov umístěn a s kterým je daná osobnost spjata. Následně přibližuji život a význam konkrétní osobnosti a její přínos. Poté zpracovávám detailní rozbor náhrobku osobnosti. Tato kapitola by měla přinést ucelený pohled na sepulkrální památky daného období nacházející se v okrese Rychnov nad Kněžnou a zodpovědět, jak se význam osobnosti promítl do náhrobní architektury.

# Typologie hřbitovů

## Katolické hřbitovy

První křesťanské pohřby prováděli lidé v blízkosti svých domovů, později začali nebožtíky ukládat k hrobům mučedníků. Tímto způsobem pravděpodobně začaly vznikat první křesťanské hřbitovy. Ostatky privilegovaných byly ukládány v kostele, chudé obyvatelstvo soustředilo hroby alespoň v jeho blízkosti, typické byly hřbitovy kolem kostelů. V roce 1783 vydal Josef II. dekret, kterým ukončil pohřbívání v kostelích. Dalším dekretem nařídil pohřbívání mimo centra měst z hygienických důvodů a to minimálně 500 metrů za hranicemi katastru dané obce. Přemístění hřbitovů mimo města mohlo vycházet také ze strachu a přesvědčení, že mrtví nemají spočívat s živými.<sup>19</sup>

Vhodné místo pro vytvoření hřbitova muselo splňovat několik podmínek. Nejvhodnější umístění pro hřbitov bylo, pokud větry přes hřbitov nevanuly do města. Půda na místě měla být jílovité struktury, nesměl se nacházet na skalnatém podloží a to z toho důvodu, že díky jílu dochází k pomalejšímu rozkládání mrtvého těla a z místa se nešíří zápach. Ostatky také musely být uloženy dostatečně hluboko a nesměly být ukládány na mokřích místech, aby voda nešířila nemoci. V současnosti jsou obavy ze zápachu a znečištění vody vyvráceny, neboť za dodržování podmínek k pohřbívání k ničemu takovému nedochází. Doporučené bylo z estetického hlediska hřbitov osázet stromy.<sup>20</sup>

Hřbitov měl být obehnan ochrannou zdí, která měla zabránit vniknutí dobytka, především na venkově. Měl mít pravidelný půdorys a vstupovat se mělo jednou branou. Hroby měly být rozloženy kolem zdi postupující ke středu, číslovány, v centru měl být postaven kříž. Vybaven měl být márnici, případně domem pro hrobníka. Také se zde má nacházet studna.<sup>21</sup> Každý katolický hřbitov se považuje za posvátné místo, protože katolické hřbitovy vysvěcují kněží.<sup>22</sup>

---

<sup>19</sup> Taťána PETRASOVÁ, *Utopie a pragmatismus osvícenské architektury: klasicistní hrobky a hřbitovy*, in: Fenomén smrti v české kultuře 19. století, edd. Helena Lorenzová – Taťána Petrasová, Praha 2001, zvláště s. 66–68.

<sup>20</sup> Jan PAULY, *Hřbitovní a pohřební právo*, Praha 1941, s. 20–37.

<sup>21</sup> Taťána PETRASOVÁ, *Utopie a pragmatismus osvícenské architektury: klasicistní hrobky a hřbitovy*, in: Fenomén smrti v české kultuře 19. století, edd. Helena Lorenzová – Taťána Petrasová, Praha 2001, zvláště s. 69.

<sup>22</sup> Jan PAULY, *Hřbitovní a pohřební právo*, Praha 1941, s. 8–10.

Ostatky mrtvého nesměly být pohřbeny před prvním objevením hniloby, z hygienických důvodů byly v blízkosti hřbitovů zřizovány právě márnice. V márnici se topilo, důvodem bylo, aby mrtvý nezmrzl a rozklad postupoval rychleji. Podle jejich velikosti mohlo vedle sebe ležet několik nebožtíků, zpravidla 2 až 4. Každý ale musel mít k ruce připevněný provázek se zvonečkem, kdyby se probudil k životu. Cirkulaci čerstvého vzduchu zajišťovala okna, nejvhodněji umístěná proti sobě.<sup>23</sup>

V současnosti je důležité umístění hřbitova na vhodném hydrogeologickém podloží, které prověří odborníci. V zóně sta metrů okolo hřbitova není bez povolení možno stavět, upravovat stavby nebo provádět činnosti, které by si navzájem byly v rozporu s provozem hřbitova a jeho pietnosti.<sup>24</sup> Součástí většiny hřbitovů jsou vsypové loučky, modernizuje se vybavení hřbitovních budov i vybavení hřbitovů.

Popsaný ráz není vždy pravidlem pro katolické hřbitovy na Rychnovsku, především půdorys a rozložení hrobů není vždy přesně symetrické. Hřbitovy jsou vybaveny márnici, v Křivčicích patří márnice a zeď katolického hřbitova mezi kulturní památky. Kde se nachází kostel nebo kaple, jsou hroby umístěny kolem. V Častolovicích jsou hroby natočené ke kostelu, vzdálenější jsou rozloženy v pravidelných řadách. Větší hroby a hrobky jsou umístěny podél zdi.

U katolíků je vyžadováno, aby byly ostatky uloženy do posvěcené půdy. Pokud mají být uloženy ostatky katolíka na hřbitov obecní, pozůstalí požadují alespoň vysvěcení hrobu před pohřbením.

## **Protestantské hřbitovy**

Pod pojmem „protestantský“ hřbitov popisují místa spadající pod protestantské církve, jimiž jsou Českobratrská církev evangelická, Československá církev husitská a Jednota bratrská.

Vydání tolerančního patentu Josefem II. v roce 1781 mělo vliv na protestantský pohřební ritus i na podobu hřbitovů. Podstatou protestantských hřbitovů je vyjádření rovnosti všech zemřelých před Bohem. Jedním znakem rovnosti je vyloučení rodinných hrobek. Mrtví se pohřbívali postupně podle dnu úmrtí, důraz byl kladen i na spravedlivé položení ostatků podle pohlaví. Na levé straně od vchodu na hřbitov byli pohřbívaní

---

<sup>23</sup> Taťána PETRASOVÁ, *Utopie a pragmatismus osvícenské architektury: klasicistní hrobky a hřbitovy*, in: *Fenomén smrti v české kultuře 19. století*, edd. Helena Lorenzová – Taťána Petrasová, Praha 2001, zvláště s. 66–68.

<sup>24</sup> Předpis č. 256/2001 Sb., dostupné online (<http://www.zakonyprolidi.cz/cs/2001-256#cast1>), [citováno k 7. 12. 2015].

muži, na pravé ženy. Prostý náhrobní kámen nebo náhrobek nesl základní informace o zesnulém, byly jimi jméno a roky narození a úmrtí. Hřbitov nemusel mít ohradní zeď, mohl být lemován pouze stromy.<sup>25</sup>

Na všech hřbitovech není dodrženo zmíněné rozložení, některé jsou koncipované volněji. Vyskytují se ojediněle rodinné hrobky. Výzdoba náhrobků bývá strohá, bohatší výzdobu lze potkat výjimečně, tím se liší od katolických. Protestantské se od katolických hřbitovů neliší ve výbavě hřbitova pohřebními budovami a studnou.

Hřbitovy byly umístovány mimo města a obce, tak je tomu v Křivicích, kde je evangelický hřbitov umístěn severozápadně od vesnice u cesty, kdežto katolický se nachází v obci u kostela sv. Vavřince. Vznikaly tzv. dvojité hřbitovy, když se sloučila protestantská část s katolickou. Každá část měla vlastní vchod, rozděleny byly zdí nebo živým plotem, mohly se také dělit o stavbu márnice. Na konci 19. století vznikaly nové protestantské hřbitovy zpravidla vedle katolických městských nebo obecních hřbitovů.<sup>26</sup>

Na Rychnovsku se s protestantskými hroby setkáváme především na hřbitovech obecních, kde jsou umístěny hroby bez zřetele na původ či náboženství jedince.<sup>27</sup> Určení k víře je provedeno jednoduchým zobrazením atributu dané církve na náhrobku. V Rychnově nad Kněžnou se nachází prosté náhrobky s atributem kalichu, podobné jsou i v Dobrušce, Solnici a dalších místech.

## **Židovské hřbitovy**

Židovské hřbitovy jsou vyhledávanými místy turistů, zajímavé se pro ně stávají díky estetickému zážitku a stáří. V Čechách jsou nejstarší židovská pohřebiště, zachovaná do dnešní doby, ze 14. a 15. století. Na Rychnovsku byly první židovské hřbitovy zakládány v průběhu 17. století.<sup>28</sup>

Židé vyznávají myšlenku nenarušitelnosti hrobů. Hroby se nesmějí rušit, proto se Židé často potýkali s nedostatkem místa, které bylo řešeno dokoupením pozemku nebo vršením nové půdy. Starý náhrobek byl umístován za nový, mnohdy jsou tak k vidění neobvykle nakupené stély za sebou.<sup>29</sup>

Umístění hřbitovů v terénu bývá různé, Židům byly prodávány především podřadné pozemky. Jednalo se o pozemky v prudkých svazích, takový hřbitov

---

<sup>25</sup> Jindřich NOLL, *Několik poznámek k evangelickým hřbitovům konce 19. Století*, in: Fenomén smrti v české kultuře 19. století, edd. Helena Lorenzová – Taťána Petrasová, Praha 2001, zvláště s. 106.

<sup>26</sup> Tamtéž, s. 108.

<sup>27</sup> Jan PAULY, *Hřbitovní a pohřební právo*, Praha 1941, s. 10-13.

<sup>28</sup> Blanka ROZKOŠNÁ – Pavel JAKUBEC, *Židovské památky Čech*, Brno 2004, s. 55.

<sup>29</sup> Petr KOVAŘÍK – Blanka FRAJEROVÁ, *Klíč k českým hřbitovům*, Praha 2013, s. 17.

nalezneme na svahu v lese v Rokytnici v Orlických horách, dále o pozemky daleko od vsí a měst, nebo v místech společností opovrhovaných. Ke změně částečně došlo až zrovnoprávněním Židů v druhé polovině 19. století, kdy byly budovány hřbitovy o půdorysu geometrických tvarů, vybavené budovami sloužícími k obřadním rituálům, chráněné zdmi a v blízkosti měst. Hřbitovy nebyly umístovány v blízkosti synagog, pokud se nacházejí ve vzájemné blízkosti, jde spíše o nedostatek prostoru než o úmysl. Tím se výrazně liší od hřbitovů křesťanských.<sup>30</sup>

Užitkové stavby k vykonávání obřadních rituálů tvoří významnou část židovských hřbitovů. Byly stavěny obřadní síně, márnice, tahary<sup>31</sup>, vozovny i obydlí pro hrobníky. Márnice s vozovnou se nachází na židovských hřbitovech v Rychnově nad Kněžnou a Dobrušce. Nacházely se v areálu hřbitova, ale i mimo něj např. ve městě. Mnoho židovských staveb do dnešní doby bylo zničeno, zchátralo nebo je v současnosti různě využíváno. V Dobrušce v bývalém rabínském domě vznikla malá expozice připomínající regionální židovské osídlení, v dobrušské márnici je umístěn seznam obětí holocaustu, stejně je tomu v Rychnově nad Kněžnou.<sup>32</sup>

Na židovských hřbitovech se nacházely dva základní druhy náhrobků. Tzv. *stéla* či *maceva* vypadá jako deska vložená kolmo do země. Druhým typem byly tzv. *tumby*, vzhledem připomínaly sarkofágy a vyskytovaly se vzácně. Náhrobky se značně lišily tvarem, výzdobou i obsahem. Rozeznáváme čtyři oblasti lišící se výzdobou; specifický pražský typ náhrobku ve středních Čechách, v severovýchodních Čechách, dále pás hřbitovů západních a jižních Čech a také náhrobky východních Čech, které se hojně vyskytují právě na Rychnovsku. Jsou specifické svou propracovanou sepulkrální výzdobou obsahující symboliku a nepravidelnými tvary. V Dobrušce, Rychnově n. K. a ve Vamberku jsou nádherné stély zdobené lidovým uměním.<sup>33</sup>

Židovské nápisy na náhrobcích byly do poloviny 19. století až na výjimky pouze hebrejské. Poté se vyskytuje hojně němčina, také čeština nebo se jazyky kombinují s hebrejštinou.<sup>34</sup>

---

<sup>30</sup> Blanka ROZKOŠNÁ – Pavel JAKUBEC, *Židovské památky Čech*, Brno 2004, s. 53.

<sup>31</sup> Prostor sloužící k rituálnímu očištění mrtvého. Mrtvý se pokládal na taharový stůl, který byl určen k rituální přípravě zesnulého k pohřbu.

<sup>32</sup> Blanka ROZKOŠNÁ – Pavel JAKUBEC, *Židovské památky Čech*, Brno 2004, s. 56–59.

<sup>33</sup> Tamtéž, s. 60–62.

<sup>34</sup> Tamtéž, s. 62.



## Válečné hroby

*„Zákon č. 122/2004 Sb., o válečných hrobech a pietních místech definuje válečný hrob jako místo, kde jsou uloženy ostatky osob, které zemřely při aktivní účasti ve vojenské operaci, během válečného zajetí nebo při účasti v odbojové činnosti nebo při plnění vojenské povinnosti v době války. Mezi válečné hroby se řadí i pamětní desky, pomníky a památníky“.*<sup>35</sup>

Naše území bylo postiženo válkami, během kterých padly tisíce lidí. Téměř na každém hřbitově najdeme pietní památníky připomínající padlé. Válečné hroby jsou výjimečné tím, že se o ně zpravidla starají lidé bez citové vazby k pochovaným. Je to dáno tím, že péči o ně stanovuje výše zmíněný zákon, často tato místa udržují i zaměstnanci muzeí nebo dobrovolníci.<sup>36</sup>

Nejvíce válečných hrobů a pohřebišť vzniklo k období druhé světové války. Památníky připomínají padlé příslušníky Rudé armády, československých armád, popravené civilisty, Židy a další.

Události první světové války připomínají památníky padlým či nezvěstným, legionářům československých i jiných národností. Zajímavé jsou tzv. „hroby v dáli“, které upomínají ty, kteří zemřeli v cizině.<sup>37</sup>

Válečné hroby se výrazně neliší výzdobou od ostatních. Na náhrobcích ruských vojáků se vyskytují hvězdy, takové dva jsou k vidění v Týništi nad Orlicí. Památníky bývají umístěny na hřbitovech, ale i ve městech, na atraktivních místech. Zpravidla jsou větší než náhrobky, zdobeny jsou prostě nebo u nich můžeme pozorovat propracovanou funerální výzdobu. Obětem byly zřizovány i válečné hřbitovy, žádný ale nebyl zřízen v okrese Rychnov n. Kněžnou.

---

<sup>35</sup> Petr KOVAŘÍK – Blanka FRAJEROVÁ, *Klíč k českým hřbitovům*, Praha 2013, s. 27.

<sup>36</sup> Tamtéž, s. 27.

<sup>37</sup> Tamtéž, s. 28-32.

# Symbolika architektonických prvků na náhrobcích

## Postava génia a anděla

Postava génia se objevuje od doby římské, počátkem 19. století se navrácí a antické umění se promítá ve stvořených dílech neoklasicismu. Génus je mužská postava neurčitěho věku, zpravidla má zasmušený výraz. Neokřídlený génus se také nazývá „*eféb*“.<sup>38</sup> Symbolizoval vstup římských vládců na nebesa a byl spojován s určitým místem. Symbolizuje-li génia smrti, je vybaven pochodní, jejíž zhasínající plamen znamená konec života.<sup>39</sup>

Takové ztvárnění mužských postav se na hřbitovech v rychnovském okrese téměř nevyskytuje. Často, pokud je použita mužská postava, se jedná o muže v pokročilém věku, který je doplněn o atributy odkazující na pochovanou osobu. V Dobrušce je takto ztvárněn muž na hrobě Josefa Roštlapila. V Opočně se s mužskou postavou setkáváme vícekrát, jedná se ale o muže v podobě knížat.

V druhé třetině 19. století se géniovi přidávají křídla a vzniká anděl. Symbolizuje křesťanskou nedotknutelnou bytost, která stojí mezi životem a smrtí a stává se tak prostředníkem mezi smrtelníkem a Bohem. Křídla znamenají nedotknutelnost času a všudypřítomnost, čímž se liší od génia. Upouští se od výrazu truchlení v jeho tváři, jeho mladý vzhled je kontrastem k barokním kostlivcům, zkříženým hnátům apod., jež byly typickým ztvárněním smrti v baroku.<sup>40</sup>

Tento motiv se vyskytuje mnohem častěji než génus, anděly můžeme vidět téměř na každém hřbitově a způsob zpracování je pestrý. Mnohdy se opírá o náhrobek nebo je jeho součástí a plasticky z něj vystupuje. V Opočně stojí na náhrobku rodiny Pitkovy v Kostelci nad Orlicí tvoří téměř celý náhrobek rodiny Albertovy.

## Ztvárnění dítěte

Zpodobnění dítěte se vyvinulo z římského génia, kdy se v Řecku začalo zobrazovat jako Erós. Stal se ještě zřetelnějším symbolem nevinnosti duše, její

---

<sup>38</sup> Roman PRAHL a kol., *Umění náhrobku v českých zemích 1780-1830*, Praha 2004, s. 139–143.

<sup>39</sup> Renata SKŘEBSKÁ, *Sepulkrální památky okresu Prostějov*, Praha 2010, s. 10–13.

<sup>40</sup> Tamtéž, s. 10–13.

nedotknutelnosti a svobody, překonáním tělesné smrti. Zvláště v křesťanské společnosti se těšil velké oblibě, protože tím vším odkazuje ke Kristu.<sup>41</sup>

Zemřelé děti se v křesťanské společnosti těšily zvláštnímu postavení také díky tomu, že byly vnímány jako bytosti přicházející z jiného nadpřirozeného místa, do kterého se záhy smrti navrátily. Byly nevinné a tak mohly orodovat za duše svých příbuzných. Eros je zobrazován jako malý andílek s křídly, bezkřídle dítě je označováno „putto“. Oblíbeným motivem je na hrobech zesnulých dětí, někdy je zobrazen v doprovodu génia, anděla nebo jiného dítěte. Výraz zármutku je méně potlačován a často svírá různé atributy – roušku na osušení slz, knihy, hračky apod.<sup>42</sup>

Motiv zpodobnění dítěte na náhrobku se na Rychnovsku vyskytuje, nepovažují ho však za běžně užívaný. Většinou je použit na náhrobcích, kde je pochováno dítě, ani to však není pravidlem. Častěji je využíváno erose než putta. Oba motivy můžeme vidět na dobrušském hřbitově. Velmi vkusné je vyobrazení dvou erosů u sloupu na hrobě rodiny Lhotských a Příbylovy. Ležící a spící putto je součástí malého hrobu u kostela sv. Ducha. Další jsou k vidění např. v Rychnově nad Kněžnou.

## **Žena ve funerální plastice**

Ženské postavy jsou často využívanou funerální plastikou na náhrobcích. Představují plačky nebo jsou personifikací různých abstraktních jevů. Jsou zpracovány ikonograficky neurčitě, proto je obtížné je správně zařadit. Jejich původ lze hledat v antickém Řecku, kde se dochovaly hroby s truchlícími služebnicemi.<sup>43</sup>

Pokud se postava ženy stala personifikací nějaké ctnosti, nejčastěji vyobrazuje Víru, Naději a Lásku. K rozeznání dopomáhají atributy, které v takovém případě často svírá nebo nese. Mnohdy může jít jen o maličký detail, který jí charakterizuje. Také jí určuje vzhled, věk a postoj při hrobu, zda stojí vztyčená či klečí apod. Někdy představují národnost zesnulého, pak bývají vyobrazeny s erby nebo nápisy. Personifikace jsou spojovány, tvoří tak pár, který zobrazuje postavu aktivní a pasivní nebo postavy první oslavující život zesnulého a druhou truchlící nad jeho koncem.<sup>44</sup>

Ženské postavy bez atributů můžeme zařadit mezi tzv. plačky. Obecně jsou to postavy, které více truchlí a míra smutku je u nich výraznější, truchlení je také jejím jediným posláním u náhrobku. Nelze však říci, že by personifikace při náhrobku

---

<sup>41</sup> Tamtéž, s. 15–17.

<sup>42</sup> Roman PRAHL a kol., *Umění náhrobku v českých zemích 1780-1830*, Praha 2004, s. 139–143.

<sup>43</sup> Tamtéž, s. 147–151.

<sup>44</sup> Tamtéž, s. 147–149.

netruchlila. Míra smutku je vyjádřena výrazem tváře případně je tvář nezobrazena a zahalena, což pochází z historie mnichů, kteří smutnili během vlastních obřadů. Skutečné plačky, živé osoby, byly až do 19. století najímány na pohřby, aby oplakávaly mrtvého. Ve funerální plastice může zastupovat truchlící vdovu nebo všechny pozůstalé.<sup>45</sup> Ženská postava je mnohdy spojována a kombinována s jinými funerálními architektonickými prvky, např. s vázou či urnou nebo přebírá podobu anděla.

Vyobrazení ženy ve všech podobách je hojně užívaný motiv. Na všech větších navštívených hřbitovech se nacházely náhrobky, jichž byly součástí. Velmi hezky zpodobněná personifikace se nachází na náhrobku rodiny Němcovy na novém hřbitově v Dobrušce, zajímavé je spojení dvou personifikací vybavených atributem na hrobce rodiny Štauberových v Rychnově nad Kněžnou. S motivem plačky se opět setkáme v Dobrušce, tentokrát na hřbitově u kostela sv. Ducha. Domnívám se, že oblíbené je vyobrazení ženy anděla pro její četnost, v jaké se na hřbitovech takto vyskytuje. Ztvárnění je stejné jako u mužských andělů. Takto vyobrazené jsou k vidění v Dobrušce, Kostelci nad Orlicí, Rychnově nad Kněžnou, Týništi nad Orlicí a dalších místech. Mnohdy je užita neurčitá tvář, kdy je těžké určit, zda se jedná o anděla ženu nebo muže.

## **Biblická tematika**

Mezi nejčastější lidské postavy zobrazované v biblické tematice jsou Ježíš Kristus a Panna Marie. Ježíš Kristus je zpodobňován v nejrůznějších provedeních, výrazech, umístěních a postojích. Při návštěvách hřbitovů můžeme spatřit Krista vyobrazeného v životní i neživotní velikosti, se smířlivým a odevzdaným výrazem. Objevuje se námět vzkříšení i kladení do hrobu. Častý je také motiv nesení kříže či ukřížování. U náhrobků se také zobrazuje Panna Marie s Ježíškem, jež jsou většinou zpracovány velice lidsky a citlivě. Skrze ně je zobrazen úzký vztah spojení mezi matkou a dítětem.<sup>46</sup>

Ježíš Kristus se na hřbitovech v okrese Rychnov nad Kněžnou vyskytuje v různých vyobrazeních. Je užíváno stojící celé postavy, vystupující plastiky obličejů z náhrobku nebo ukřížovaného Krista na kříži. Tento motiv nechyběl na žádném z navštívených hřbitovů. Zpodobnění Panny Marie je méně časté, než je tomu u Krista, přesto je častější než zpodobnění jí s Ježíškem. S jedním vyobrazením, kdy Panna Marie

---

<sup>45</sup> Tamtéž, s. 148–151.

<sup>46</sup> Renata SKŘEBSKÁ, *Sepulkrální památky okresu Prostějov*, Přerov 2010, s. 8–10.

svírá Ježíška, se setkáváme na novém hřbitově v Dobrušce na hrobě rodiny Slavíkovy s druhým na hřbitově u kostela sv. Ducha.

Samy o sobě nebo ve spojení s Kristem jsou zpracovávány kříže. Kříž patří mezi základní funerální výzdobu náhrobku, stal se symbolem spásy zesnulých především křesťanů věřících v Krista. Z 18. století se nedochovalo mnoho křížů, příčinou čehož může být zpracování dřevěných náhrobků v podobě kříže. Byl dominantou pohřebišť a centrálním symbolem pro bohoslužby. V 19. století je ale hojně vyobrazován na odolnějších materiálech – kamenné náhrobky nebo oblíbená litina.

Kříže jsou nejčastěji zpracovány samostatně a tvoří jednoduchý detail na jednoduchém náhrobku nebo ho završují. Složitějším zpracováním jednoduchého kříže je jeho spojení s rouškou či jiným objektem, který přes něj spadá. Takové zpracování je buď symetrické, kdy se objekt dotýká obou ramen kříže či je překrývá, častější je ale zpracování asymetrické. Spojení se zmíněnou rouškou poukazuje na Ježíšův rubáš, do něžž bylo zabaleno jeho mrtvé tělo a symbolizuje tak zmrtvýchvstání. Dalším zpracováním je motiv ukřižování Krista, oba jsou společně nejčastěji vyobrazeny na litině, na kamenných náhrobcích bývají rozděleny.<sup>47</sup>

Vyobrazení kříže je nejčastější motiv, s jakým se na Rychnovsku setkáváme. Na jednoduchých kamenných náhrobcích je mnohdy jednoduchý křížek jedinou výzdobou. Zpracování jsou užita všechna zmíněná. Stojící kamenný kříž na náhrobku rodiny Vopršálkovy na novém hřbitově v Dobrušce je asymetricky překryt rouškou a je na něm zavěšen věnec. U kostela sv. Ducha v Dobrušce na hrobě rodiny Ryšavých se nachází kamenný kříž, na němž je symetricky zavěšený věnec, v horní části vyobrazena mašle a v dolní části umístěný symbol kotvy. V Opočně na hrobě Ignáce Teunera vystupuje plasticky kříž z náhrobku, za ním je vyryta prostupující záře a v jeho středu jsou vyryty symboly alfy a omegy. Zde jsem zmínila jen zanedbatelné příklady, lze pozorovat mnohé další vyobrazení, navzájem od sebe odlišná, podobná i téměř stejná lišící se v detailech.

## **Váza a urna**

Do váz a uren se ve starověku ukládaly ostatky zesnulých, což je předurčilo jako jeden ze symbolů novoklasicistního sepulkrálního umění. Ač křesťané nejsou zastánci

---

<sup>47</sup> Tamtéž, s. 209–211.

zpopelnění těla, zachovala se urna díky víře, že tělo je prach a v prach se obrátí. Zůstala tak symbolem lidské smrtelnosti s příslibem znovuzrození v jiné identitě.<sup>48</sup>

Motiv urny a vázy je hojně užívaný. Objevuje se na náhrobcích a pomnicích na jejich vrcholu nebo v jejich středu. Váza ve spojení s urnou tvoří tzv. „smuteční vázu“, zdobí-li náhrobek, může nést životní data zemřelého. Bývá spojována s různými postavami, především s ženskými. Smuteční vázy bývají zdobeny květinami, drapérií či vavřínovým věncem. Jsou-li zobrazeny volně spadající, opět odkazují na smrt Krista. Nádoba, znázorňující planoucí oheň, často korunující náhrobek, se nazývá *flambón*.<sup>49</sup>

Na Rychnovsku se s tímto typem výzdoby setkáváme poměrně řídko. Na navštívených hřbitovech jsem narazila na výzdobu urnou v Rychnově nad Kněžnou, kde bylo užito jak umístění do středu náhrobku, tak na jeho vrchol. S dalším exemplářem jsem se setkala v Opočně na starém hřbitově, kde urna korunuje náhrobek a je zdobena lebkou a motivy listů.

## **Stéla, sarkofág**

Stéla je kolmo do země postavený plochý kámen, kterým se vyznačuje hrob, pocházející z Řecka. Spolu se sarkofágem a urnou patří mezi základní formu náhrobku. Umisťuje se do volného prostranství. Svým jednoduchým tvarem je vhodná pro zdobení i nápisy, zpravidla je zdobena podsada nebo vrch, který bývá zpracován do trojúhelníku či oblouku, do těla stély jsou vytesány nápisy, případně ho zdobí reliéf.<sup>50</sup>

V novověké společnosti došla stéla mnohými proměnami od svého původního zpracování ve starověku. Dostupný materiál ve střední Evropě se liší od přímořských lokací, což způsobuje, že stéla pozbývá svého plochého a úzkého tvaru. Na hřbitovech není vždy umístěna v prostoru, ale je umisťována i ke zdem. České stély jsou výjimečné vlastním místním zpracováním. Inspirace v antice je zřejmá na oblíbených zvýrazněných štítech, ač se nejedná o typický znak stél, ale o inspiraci v starověkých chrámech. Do štítů je umisťováno symbolické zdobení.<sup>51</sup>

Stéla je typickým druhem náhrobku užívaným na židovských hřbitovech a není tomu jinak ani v okrese Rychnov. Bohatě zdobené stély ve východočeském stylu, bohatě zdobené barokní stély i stély s jednoduchým zdobením jsou k vidění na všech židovských hřbitovech na Rychnovsku. Tyto hřbitovy ale nejsou veřejnosti volně

---

<sup>48</sup> Tamtéž, s. 179.

<sup>49</sup> Tamtéž, s. 179–183.

<sup>50</sup> Tamtéž, s. 203–204.

<sup>51</sup> Tamtéž, s. 204–206.

přístupné, pouze na požádání. Na katolických a městských hřbitovech se s nimi téměř nesetkáváme. Přesto např. na novém hřbitově v Opočně je užito stély na židovském hrobě Filipa Eisnera.

Sarkofág sloužil jako rakev na povrchu, stál na nožičkách, měl obdélníkový tvar a přiklopen byl víkem, nyní za něj lze považovat jakýkoli náhrobek prostorného obdélníkového tvaru. Vývoj sarkofágu probíhal společně s vývojem rakve, především těch, které byly přístupné i po pohřbu. Výzdoba je umístována na bocích, objevují se reliéfy. Je užíván především u hrobů významných církevních a světských hodnostářů, aby byla zdůrazněna jeho pompéznost, začal být v 19. století umístován na podstavce. Sarkofágu je blízká tumba, má pravoúhlý podélný tvar a od sarkofágu se liší umístěním výzdoby a nápisu na její vrch. Ztvárnění sarkofágu v sobě často nese prvky jak rakve, tak tumby.<sup>52</sup> V okrese Rychnov nad Kněžnou se nevyskytuje užití sarkofágu jako výzdoby hrobu na hřbitově.

## **Sloup, obelisk**

Využití sloupu odkazuje k antice, původně však nebyl používán jako náhrobek. Smuteční sloup je často zlomený nebo má useknutý vrch, což symbolizuje pomíjivost života a jeho ukončení. Vzácněji je sloup zpracovaný celý, s patkou i hlavicí. Užívají se všechny tři druhy sloupů – dórský, ionský a korintský. Sloup je často spojován s dalšími symboly. Častá jsou zpracování, kdy ho zakrývá smuteční rouška, na jeho konec je umístěn věnec nebo urna, jsou u něj umístěny postavy – svým tvarem vhodným ke kombinování se stal základním článkem funerální architektury. Nápis může být umístěn přímo na sloup, mnohem více je však využíváno štítku, který byl součástí těla sloupu.<sup>53</sup>

Motiv sloupu se na rychnovských náhrobcích nejčastěji užívá ve zpracování, kdy dva sloupy stojí po stranách náhrobní desky a lemují tak text popřípadě další výzdobu. Nad nimi bývá umístěna stříška nebo jiné jednodušší zakončení. Lze ho vidět i v kombinaci s postavami, např. zlomený sloup je součástí již zmiňovaného náhrobku rodiny Lhotských a Příbylovy, kde se o sloup opírají dva erosové. Sloup v kombinaci s plačkou je k vidění na hřbitově v Týništi nad Orlicí. Motiv samotného zlomeného sloupu je k vidění v Opočně a Rychnově nad Kněžnou, toto zpracování sloupu se však na Rychnovsku téměř neužívá.

---

<sup>52</sup> Tamtéž, s. 169–175.

<sup>53</sup> Tamtéž, s. 195–199.

Obelisky mají tvar jehlanu, umísťovány jsou na podstavce a oblíbenými se staly díky svému úspornému a jednoduchému tvaru. Využívané začaly být už v 15. a 16. století a to především jako přízdní obelisky, postupem času byly přemísťeny i do prostoru. Symbolicky je jeho vrch zkracován, lámán nebo useknut ve znamení pomíjivosti života. Často je doplňován i jinými funerálními znaky nebo je sám ozdoben funerální plastikou. Jeho tvar je vhodný pro vytvoření výklenku pro urny nebo umístění profilové podobizny na jeho povrch. Nápis je běžně umístěn na podstavci a to z důvodu, že na nekvalitním materiálu nápis na obelisku rychle chátral. Zpracováním a využitím je obelisku podobná pyramida, která je ale v sepulkrální architektuře využívána střídměji.<sup>54</sup>

Náhrobky ve tvaru obelisku jsou hojně užity na židovských hřbitovech. Jsou zpracovány jednoduše, stojí na podstavci, jejich tělo i podstavec nesou text. Téměř jedinou grafickou výzdobou bývá šesticípá hvězda nebo jednoduché rostlinné motivy umísťované do vrcholu obelisku. Nejsou zkracovány ani lámány. Na křesťanských a civilních hřbitovech se vyskytují zřídka nebo se jedná o náhrobky obelisk tvarem připomínající.

---

<sup>54</sup> Tamtéž, s. 187–191.



# Nápisy

Neodmyslitelnou součástí náhrobku jsou nápisy, které doplňují sepulkrální výzdobu a přináší nám podstatné informace o životě pochované osoby. Nápisy provází náhrobky od antiky po současnost, s různými výkyvy propracovanosti, obsáhlosti, vypovídajících informačních hodnot a změnami dle módních vlivů. Jsou součástí vědeckého bádání epigrafiky, přesto napsům na nově budovaných hřbitovech byla věnována malá část pozornosti a bádání, ať už se jedná o znaky vnitřní, nebo vnější.<sup>55</sup>

Nápisy se v průběhu času vyvíjely a měnily. Vrcholu propracovanosti dosáhly nápisy v době antiky, kdy se užívaly nejrůznější básně. V raném středověku se téměř neužívaly, ve větší míře se navracejí až ve století 15. a to u hrobů významných osob. Vzepětí ale zažívají s posílením střední vrstvy obyvatelstva, tedy v 16. století.<sup>56</sup>

U napsu zkoumáme obsah a informace, které nám přináší. Obecně lze říci, že nápis nám sděluje jméno zemřelého, životní data - rok úmrtí a narození nebo věk, kterého se dožil, stručné informace o poslání za jeho života např. dosažené úspěchy v zaměstnání. Množství sdělených informací se liší, nejskromnější nápisy nesou pouze jméno rodiny a žádné další konkrétní informace až po epitafy obsahující básně, citáty a projevení naděje a smutku.

Důraz na sdělovanou informaci byl zprvu kladen na náboženství a dovolávání se k Bohu. Přechází se k vyjádření individuální citové vazby k zemřelému, což poskytuje i informace o objednateli náhrobku, je zde projevena naděje na posmrtné setkání členů rodiny, nikoli modlitby o spasení duše nebožtíka. To vše vedlo k vytváření po literární stránce kvalitních epitafů, mnoho citátů bylo přebíráno z Nového zákona a v pozdější době je nahrazují básně přebírané z krásné literatury.<sup>57</sup>

Nedílnými znaky jsou jazyk a písmo. Nejužívanějšími jazyky jsou němčina, s kterou se můžeme setkat např. v Opočně a v horských oblastech, dále čeština, je užívána také latina<sup>58</sup> a výjimečně jiné světové jazyky. Jazyk nemůže být hlavním kritériem pro určení národnosti zemřelého, neboť se v 19. století němčina uplatňovala jako jazyk vyšších vrstev. Jazyky mohly být kombinovány v dvojkombinaci, vzácně v trojkombinaci.<sup>59</sup>

---

<sup>55</sup> Roman PRAHL a kol., *Umění náhrobku v českých zemích 1780-1830*, Praha 2004, s. 247.

<sup>56</sup> Tamtéž, s. 248–250.

<sup>57</sup> Tamtéž, s. 248–254.

<sup>58</sup> Na hrobě F. M. Pelcla v Rychnově nad Kněžnou.

<sup>59</sup> Tamtéž, s. 254–255.

U písma sledujeme techniku, jakým bylo vytvořeno, a grafickou úpravu. Využívá se různého estetického ztvárnění od nezdobených až po zdobně provedená písma, především jsou tak tvořena počáteční. Nejčastěji se využívá techniky rytí nebo tesání, vzácněji využití reliéfní techniky. Na našem území je nejčastěji užíváno písem fraktury, která je užívána pouze u národních jazyků, a humanistické minuskuly, která je užívána zprvu pro nápisy latinské, postupně ale v 19. století pronikla i do národních jazyků. V tomto období se užívá i dalších minuskulních písmen polokurzívy a kurzívy. Písma se mohou vzájemně kombinovat na jednom nápisu.<sup>60</sup>

Nápisy jsou na náhrobcích umístěny na různých místech. Od podstavců, těla náhrobku až po hlavici náhrobku, na ztvárněné knihy a svitky, často je jim vyhrazena samostatná textová část např. v podobě oválu. Lze vidět smršťování písma a jeho lámání, aby se text do prostoru vešel celý, u uvedení pouze jména rodiny pak písmo zabírá podstatnou část náhrobního kamene. Také se vyskytují písma zlatá a stříbrná.

Nápisy na židovských náhrobcích jsou nejčastěji psány hebrejštinou a němčinou, méně pak češtinou. Častá je dvojkombinace jazyků, především hebrejštiny s němčinou. Mnohdy jde spatřit kombinaci písmen, kdy funerální text je vytesán v hebrejštině, ale jméno a životní data zemřelého jsou vytesána latinkou, neméně vzácné jsou náhrobky s pouze hebrejským textem. První písmena bývají zdobená. U židovských stél je využíváno zpracování písma rytím, tesáním a častá je i reliéfní technika, kdy písmo vystupuje z kamene. Obsahem se text liší od katolických náhrobků, jelikož Židé měli ve zvyku na náhrobek umisťovat text o životě zemřelého, který popisuje jeho kladné vlastnosti a úspěchy dosažené za života.

---

<sup>60</sup> Tamtéž, s. 255–259.

# Místa a k nim spjaté významné osobnosti

## Hřbitovy v Dobrušce

O městě Dobruška se objevuje první písemná zpráva roku 1320, kdy byla vydána první městská listina. Dobrušku začal budovat rod Drslaviců<sup>61</sup>, kteří rozšiřovali své působení kolem Opočna. Význam získala díky poloze na obchodní stezce.<sup>62</sup> Během husitského období se obyvatelé přiklonili ke kališnictví pod vedením posledního pána z Dobrušky, Jana Městeckého, poté patřila Dobruška několika majitelům, až v roce 1494 získali celé panství Trčkové z Lípy.<sup>63</sup> Po třicetileté válce město připadlo na téměř tři století hrabatům Colloredo z Wallsee. Obyvatelstvo bylo rekatolizováno, přesto v průběhu času požadovalo náboženskou svobodu.<sup>64</sup> 19. století a vlna národního obrození proslavilo Dobrušku, když si Alois Jirásek vybral místního Františka Vladislava Heka jako vzor pro svůj román *František Ladislav Věk*.<sup>65</sup>

Starý hřbitov byl založen zřejmě se vznikem města a nachází se u kostela sv. Václava. V roce 1647 po žádosti směřované děkanovi bylo povoleno na tomto hřbitově pohřbívat nekatolíky, což mělo pro město značný význam, neboť se zde nacházelo mnoho stoupců kališnictví. V roce 1709-1724 byl kostel přestavěn do nynější barokní podoby architektem M. Rossim<sup>66</sup> a jeho název se zkrátil z kostela Panny Marie a sv. Václava pouze na kostel sv. Václava. Pohřbívání na něm zakázaly josefínské reformy a opětovné nařízení krajského úřadu v Hradci Králové k roku 1787. Už v roce 1789 však byla udělena výjimka pro pohřbívání z důvodu nedostatku místa na nově vznikajícím hřbitově.<sup>67</sup>

Nový hřbitov byl zřízen u kostela sv. Ducha, který byl z gotického v roce 1550 přestavěn na renesanční a poté byl ještě v roce 1760<sup>68</sup> upravován do barokní podoby. Tento kostel se nachází za městem na kopci. Nově zřízený hřbitov brzy nedostačoval a k jeho rozšíření došlo až v roce 1874, kdy pod ním byl zřízen hřbitov městský. Prvním pohřbeným na městském hřbitově byl Josef Hoffman, který zemřel v témže roce.<sup>69</sup>

---

<sup>61</sup> Páni z Dobrušky, Častolovic a Potštejna.

<sup>62</sup> Josef PTÁČEK, *Dobruška a Opočno*, Praha a Litomyšl 2008, s. 10–11.

<sup>63</sup> Tamtéž, s. 11–12.

<sup>64</sup> Tamtéž, s. 12–13.

<sup>65</sup> Tamtéž, s. 14.

<sup>66</sup> Tamtéž, s. 13.

<sup>67</sup> Václav MATOUŠ, *Dějiny města Dobrušky v letech 1320 – 1990*, Městský úřad Dobruška 1994, s. 31–50.

<sup>68</sup> Josef PTÁČEK, *Dobruška a Opočno*, Praha a Litomyšl 2008, s. 13.

<sup>69</sup> Václav MATOUŠ, *Dějiny města Dobrušky v letech 1320 – 1990*, Městský úřad Dobruška 1994, s. 21–78.

Hřbitov u kostela sv. Václava je situován v centru města, má symetrický čtvercový tvar a jsou na něm vysázeny stromy. Hřbitov u kostela sv. Ducha je umístěn za městem severovýchodním směrem, je chráněn hřbitovní zdí. Mezi ním a městským hřbitovem vede cesta. Městský hřbitov se nachází pod hřbitovem u kostela sv. Ducha, má symetrický obdélníkový tvar a je také obehnan vlastní hřbitovní zdí. Prochází jím hlavní cesty kolem přízvedních náhrobků a jedna vede jeho středem, na ní v centru hřbitova je umístěn památník. Cesty jsou lemovány lipami.

Dobruška má i vlastní židovský hřbitov. Židé sem přišli v 16. století, založili zde židovskou náboženskou obec, která fungovala do okupace v roce 1939. Židovský hřbitov se nachází severovýchodním směrem od náměstí, situován je ve městě. Vznikl v roce 1675, následně na konci 19. století byl rozšířen do nynější rozlohy 2399m<sup>2</sup>. Na hřbitově se nachází jednoduchá márnice<sup>70</sup> a 246 barokních stél s východočeským zdobením.<sup>71</sup>

## **Dobrušské osobnosti a jejich náhrobky**

### **JOSEF ARCHLEB**

podnikatel

\*25. 6. 1843 Dobruška

+19. 11. 1913 Dobruška

V Náchodě vystudoval nižší reálku, ale maturitu nezískal, pokračoval jako posluchač chemie a fyziky v Praze a na technickém učení. Je významnou osobností především pro Dobrušku a její rozvoj. V roce 1865 začal podnikat a v Dobrušce otevřel likérku. O dva roky později prezentoval na světové výstavě v Paříži svou práci, úspěšně. V Dobrušce založil roku 1877 *La ferme*, výrobu likérů, ve stejném podniku v Kvasinách byl ředitelem. Nezajímal se jen o likéry, ale i o vína. Stal se redaktorem vlastního odborného časopisu o likérech a vínech, dokonce za vysoký odběr řeckých vín a jejich propagaci v Rakousku-Uhersku dostal od krále Jiřího vyznamenání rytířského kříže Řádu vykupitele. V souvislosti s časopisem se v roce 1882 stal jedním ze zakládajících členů Spolku českých žurnalistů. V letech 1887–1898 byl starostou Dobrušky, kde ze své funkce podporoval především spolkový a kulturní život, též byl iniciátorem hospodářských výstav. Rok po skončení ve funkci starosty prodal svůj

---

<sup>70</sup> V současné době se v márnici nachází památník obětem nacismu.

<sup>71</sup> Blanka ROZKOŠNÁ – Pavel JAKUBEC, *Židovské památky Čech*, Brno 2004, s. 118.

závod, protože měl problémy s penězi, a odstěhoval se do Prahy, kde se stal ředitelem Výzkumného ústavu kvasného. Do Dobrušky se vrátil před svou smrtí.<sup>72</sup>

### **Náhrobek Josefa Archleba**

Nachází se před centrálním křížem dobrušského městského hřbitova. Náhrobek nechalo vytvořit město v roce 1926, jako poctu jeho přínosu. Před ním je položena kamenná deska ozdobená křížem<sup>73</sup>. Jako autor je uveden J. Šrámek.

Kamenný náhrobek stojí na rozšířeném podstavci. Ozdoben je zasazenou páskou se svislým zdobením, nad páskou se zužuje. Je na něm umístěná černá lucerna a pod ní se nachází destička s vyrytými daty Ing. Václava Javůrka<sup>74</sup>. Na něm stojí mezi dvěma sloupky černá kamenná deska lomená do špičky, jako je tomu u obelisků.

Sloupky mají patice zdobené dvěma vodorovnými linkami, v horní části těla jsou zdobené třemi svislými linkami, prostřední sahá do poloviny těla sloupku a krajní jsou kratší. Nad nimi je umístěna jedna krátká a dvě ke krajům sahající vodorovné linky.

Kamenná deska sloupky převyšuje. V horní části je ozdobena křížem ve vyrytém klíčovém kříži, jehož tři horní ramena propojuje kruh. Ve středu náhrobku se nachází vyrytý nápis:

„Památce  
zasloužilého bývalého starosty  
Josefa Archleba,  
\* 1843 + 1913.  
Zakladatele hospodářského rozvoje  
města, věnuje město Dobruška.  
R. 1926.“

Pod ním se nachází místo na oválnou podobiznu, která je v současné době prázdná.

---

<sup>72</sup> Josef JUZA (ed.), Významné osobnosti okresu Rychnov nad Kněžnou (2. doplněné, rozšířené a upravené vydání), Rychnov nad Kněžnou 2001, s. 18.

<sup>73</sup> Stejně desky se stejným motivem jsou použity u mnoha hrobů, dobrušský hřbitov je tím charakteristický.

<sup>74</sup> Zeť Josefa Archleba, manžel jeho dcery Anny Archlebové – Javůrkové.



## ALOIS BEER

kronikář, malíř

\*27. 2. 1833 Dobruška

+10. 10. 1897 Dobruška

Byl soustružníkem a jako tovaryš navštívil Vídeň a Lublaň, kde se začal věnovat malířství. Okolí jeho způsob života považovalo za podivínský, on sám se k měšťanům choval hrubě. Rád cestoval a vše, co viděl, zaznamenával slovem i obrazem do sešitů. Tak vzniklo kronikářské dílo, které nese cenné informace o životě v regionu a také mimo jeho hranice, podle toho, která místa navštívil (Povltaví, Šumava).<sup>75</sup>

Když dílo vznikalo, nejevili o něj lidé zájem. Znovu ho objevil Karel Michl, v roce 1937 ho vystavil pro veřejnost. Soubor více jak 60 sešitů a informace v něm obsažené vyzdvihli mj. Josef Čapek a Vladislav Vančura.<sup>76</sup>

V současné době je dílo uloženo v archivu Městského muzea v Dobrušce. Karel Michl na jeho základě napsal 4 knihy: *Nevděk* (1936), *Lituji, že nejsem básník* (1970), *Na vandru* (1973), *Památosti mého podomování* (1978).<sup>77</sup>

<sup>75</sup> Jiří MACH – Václav MATOUŠ, *Osobnosti dobrušské historie (1. díl: Adámek – Laichterová)*, Muzeum Dobruška 2005, s. 7–8.

<sup>76</sup> Tamtéž, s. 7–8.

<sup>77</sup> Tamtéž, s. 7–8.

## Náhrobek Aloise Beera

Alois Beer je pohřben v úseku „čestných hrobů zasloužilým občanům města Dobrušky“. <sup>78</sup> Nachází se po pravé straně od centrálního kříže. Autor náhrobku je neznámý.

Tvoří jej pravoúhlá zděná zeď pokrytá kamennými kachlemi, na níž jsou umístěny světlé kamenné desky s vyrytými jmény a životními daty pohřbených. Před ní je vysázen záhon a v jejím středu stojí kamenný sloup. V horní části sloupu byla umístěna výzdoba, jež se tam v současné době nenachází. Na jejím těle je plastický nápis „MĚSTO DOBRUŠKA SVÝM ZASLOUŽILÝM OBČANŮM“, ve spodní je sloup vyzdoben plastickým kruhovým věncem v horní části svázaném mašlí, jejíž cípy spadají do kruhu věnce. Deska nesoucí Beerovo jméno, životní data a informaci o povolání je v horní části ozdobena jednoduchým křížkem. <sup>79</sup>



<sup>78</sup> Informační tabule před hřbitovem.

<sup>79</sup> Náhrobek na mě nepůsobil kladným estetickým dojmem už proto, že výzdoba je poškozena a rostliny na záhonech zakrývají desky s informacemi.

## ANTONÍN FLESAR

kněz, historik

\*14. 5. 1828 Sirákov

+29. 7. 1898 Dobruška

Působnost A. Flesara v Podorlicku započala roku 1877, kdy jako farář sloužil v Přepychách a Dobřanech. Rok 1886 ho přivedl do Dobrušky, kde byl jmenován děkanem. Pokračoval v historickém bádání po Roštlapilovi, věnoval se Dobrušce, kostelu sv. Ducha a regionu. Jeho nejvýznamnějším dílem je *Popis historicko – archeologicko – statistický okresu Opočenského* z roku 1895. O rok později, když byl ve městě zřízen městský archiv, se stal jeho prvním správcem.<sup>80</sup>

### Náhrobek Antonína Flesara

Nachází se na novém městském hřbitově po pravé straně v prostoru. Autor náhrobku je neznámý. Pravděpodobný vznik je v letech 1899 – 1900. Před ním je položena kamenná deska ozdobená křížem.

Náhrobek je proveden z bílého kamene, na podstavci stojí tělo a na těle výzdoba v podobě kříže. Kříž tvarem připomíná jetelový, jeho okraje nejsou dotaženy do oblouku, ale navrací se zpět a tvoří špičku. Prostřední zakončení je obloukové. Kříž stojí na podsadě, která je stříškou pro tělo náhrobku.

V těle náhrobku je vytesána deska pro nápis. Je ohraničena dvěma postupně vystupujícími liniemi, které nahoře tvoří čtyři oblouky. Text je vytesán, nese informace o životě a poslání s náboženskou tematikou, ve spodní části je téměř nečitelný. Střídají se velká a malá písmena, je použito dvou druhů písma. Jméno je nesymetrického tvaru, „ANTONÍNA“ se postupně zužuje od počátečního písmena a „FLESARA“ postupuje zleva pozvolně nahoru, v mezeře tak vytvořené pokračuje text. První písmeno „F“ je zdobené zakrucujícími se linkami.

Na podstavci náhrobku jsou vytesány životní data i s místem narození a úmrtí, pod nimi je zdobení dvou spirál prolínajících se v ležatou osmičku, na něž navazuje další linie, která pokračuje z pomyslného nekonečna. Pod ním je vytesáno třetím druhem písma „Proste za mou duši!“.

---

<sup>80</sup> Jiří MACH – Václav MATOUŠ, *Osobnosti dobrušské historie (1. díl: Adámek – Laichterová)*, Muzeum Dobruška 2005, s. 15.





## **JAN LAICHTER**

nakladatel

\*28. 12. 1858 Dobruška

+31. 10. 1946 Praha

Byl synem starosty města Dobrušky Františka Laichtera, jeho bratrem byl spisovatel Josef Laichter. Vzdělání získal v knihkupecké profesi a několik let pracoval v okrese, zajímal se o literaturu a naučil se pěti jazykům – angličtině, němčině, francouzštině a ruštině.<sup>81</sup>

Od roku 1882 pracoval v Ottově nakladatelství a podílel se na redakci *Ottova slovníku naučného*. Jeho práce byla spojena i s osobnostmi T. G. Masaryka a F. Drtinou, když s nimi v roce 1893 založil měsíčník *Naše doba*. Nabyté zkušenosti a znalosti zúročil založením Laichterova nakladatelství v Praze v roce 1896. Laichterův dům, ve kterém nakladatelství poté

---

<sup>81</sup> Jiří MACH – Václav MATOUŠ, *Osobnosti dobrušské historie (1. díl: Adámek – Laichterová)*, Muzeum Dobruška 2005, s. 30.

sídlilo, byl postaven podle návrhu Jana Kotěry v roce 1908.<sup>82</sup> Nakladatelství bylo ve své době první, které vydávalo vědeckou literaturu. Laichter se zaměřoval na vydávání především filozofie a historie, neméně důležitá byla grafická úprava knih. Též vydával časopis věnující se filozofii *Česká mysl*.<sup>83</sup> Sám napsal několik prací, které publikoval pod pseudonymem J. Dobroch.<sup>84</sup>

V roce 1945 za svou činnost a zásluhy v oblasti české vědy a kultury získal čestný doktorát filozofie na Univerzitě Karlově v Praze.<sup>85</sup> Přesáhl okresní působnost a stal se významným nakladatelem a podporovatelem vědy v rámci českých zemí. Ač zemřel v Praze, pohřben je v Dobrušce v hrobce rodiny Laichterových.

## JOSEF LAICHTER

spisovatel

\*9. 1. 1864 Dobruška

+23. 5. 1949 Praha

Byl synem Františka Laichtera a bratrem Jana Laichtera. Vystudoval práva v Praze a od roku 1890 pracoval jako finanční prokurátor. Známým se stal díky své redakční činnosti u některých edicí v bratrově nakladatelství a svou vlastní literární tvorbou.<sup>86</sup>

Ve svých literárních dílech se zaměřoval na maloměstský život v 19. století a řešil v nich nedostatky sociální etiky. Regionálně nejvýznamnějším jeho dílem je román *Sychrova éra*<sup>87</sup>, v kterém popisuje politické rozdíly v Dobrušce mezi starostou F. Laichterem a J. Archlebem v 80. letech 19. století.<sup>88</sup> Dalšími jeho díly jsou romány *Za pravdou*, *Na prahu republiky* nebo *T. G. Masaryk doma i na veřejnosti* a další.<sup>89</sup>

## PROKOP LAICHTER

malíř, herec, spisovatel

\*18. 9. 1898 Praha

+22. 8. 1975 Říčky

---

<sup>82</sup> Pavel VLČEK, *Encyklopedie architektů, stavitelů, zedníků a kameníků v Čechách*, Praha 2004, s. 326–327.

<sup>83</sup> Jiří MACH – Václav MATOUŠ, *Osobnosti dobrušské historie (1. díl: Adámek – Laichterová)*, Muzeum Dobruška 2005, s. 30.

<sup>84</sup> Zdeněk NESPĚCHAL – Jiří ŠULC, *Významné osobnosti okresu Rychnov nad Kněžnou*, Rychnov nad Kněžnou 1976, s. 49–50.

<sup>85</sup> Jiří MACH – Václav MATOUŠ, *Osobnosti dobrušské historie (1. díl: Adámek – Laichterová)*, Muzeum Dobruška 2005, s. 30.

<sup>86</sup> Tamtéž, s. 30–31.

<sup>87</sup> Třídílný román, který dopsal v roce 1892, ale vydán byl až v roce 1941.

<sup>88</sup> Zdeněk NESPĚCHAL – Jiří ŠULC, *Významné osobnosti okresu Rychnov nad Kněžnou*, Rychnov nad Kněžnou 1976, s. 50.

<sup>89</sup> J. MACH – V. MATOUŠ, *Osobnosti dobrušské historie...*, s. 30–31.

Byl synem Jana Laichtera, a přestože se narodil v Praze, Dobruška a Podorlicko se pro něj staly druhým domovem. Vystudoval Uměleckoprůmyslovou školu malířství, také se věnoval zpěvu. Malířskou činnost uplatnil při ilustrování knih např. A. Jiráskova, B. Němcové nebo O. Wilda. V letech 1916–1929 působil v pražských divadlech jako herec a režisér, v Dobrušce podporoval ochotnické divadlo. „*Městu Dobrušce odkázal archiv Laichterova nakladatelství a malířské dílo své druhé manželky Věry Jičínské*“.<sup>90</sup>

## **ANUŠE LAICHTEROVÁ – KOUBOVÁ**

spisovatelka

\*1. 4. 1895 Dobruška

+10. 4. 1924 Dobruška

První žena Prokopa Laichtera, která prožila svůj život od dětství až do své smrti v Dobrušce. Pocházela z chudé rodiny, jejím otcem byl místní pekařský mistr Václav Kouba. Od dětství měla nadání pro sloh a literární činnosti se věnovala i posléze. Nechala se inspirovat tvorbou Boženy Němcové. Psala pohádky pro dospělé. Její knihy *Královské srdce* a *Zrcadlo* vydalo Laichterovo nakladatelství po její smrti v roce 1926, v knihách jsou ilustrace jejího muže.<sup>91</sup>

## **VĚRA LAICHTEROVÁ – JIČÍNSKÁ**

malířka

\*3. 7. 1898 Petřkovice

+27. 3. 1961 Praha

Byla druhou manželkou Prokopa Laichtera. Studovala umění v Praze, Mnichově a Paříži. V roce 1931 se vdala za P. Laichtera, a tak se její život propojil s Dobruškou. Její díla jsou hojně inspirována Orlickými horami, kreslila pastelem a zachycovala na svých obrazech krajinu, architekturu a také portréty. Její díla byla vystavována v Paříži, Budapešti, Praze apod. Většinu jejích děl po její smrti věnoval P. Laichter muzeu v Dobrušce, kde jsou dodnes.<sup>92</sup> Nyní její díla získávají většího docenění než tehdy.

---

<sup>90</sup> Tamtéž, s. 31.

<sup>91</sup> Tamtéž, s. 32.

<sup>92</sup> Tamtéž, s. 31–32.

## Rodinná hrobka Laichterových

Nachází se v Dobrušce na novém městském hřbitově po pravé straně u hřbitovní zdi. Byla postavena podle návrhu Jana Kotěry z roku 1920.<sup>93</sup> Před ní se nachází záhon a živé keře, které tvoří vstup k hrobce. V původním návrhu byla zahrnuta i kovová vrátka, kterými by se vstupovalo, a skleněná světla v měděné výzdobě.<sup>94</sup>

Hrobka je klasicistní symetrické dílo obdélníkového tvaru. Stojí na kamenné zídce, která je pokryta kamennými deskami. Ve středu nad ní se nachází černá deska, v které je zlatým písmem uveden pochovaný František Laichter a Marie Laichterová, stručné informace o jejich životě a životní data – je užito kombinace latinských a římských číslic. Pod tím se nachází nápis vystihující jejich život:

„Žili a pracovali na roli Boží  
věřili v dobro, lásku a spravedlnost  
a tak i odešli.“

Po levé i pravé straně desky se nachází tři výklenky, jejichž kruhové podsady vystupují do prostoru, vede přes ně v jejich středu plastický pás oddělující je od podstavce. Výklenky jsou určeny pravděpodobně na postavení uren, žádné se zde však nenachází.

Plastický pás odděluje i horní část od střední. Ve středu nad pásem se nachází plastika půlkruhového tvaru. Po jejích stranách se nachází obdélníkové destičky nesoucí jména, životní data a stručné informace o povolání dalších členů rodu. Chráněna je rovnou stříškou.

Plastika je dílem sochaře Antonína Kalvody, zachycuje poutníka se smrtí.<sup>95</sup> Poutník je v popředí, tvář je natočen vlevo. Tvář má symetrickou s rovnýmnosem, vlasy mu spadají na ramena, jeho výraz je zamyšlený. Oděn je do volného roucha, v obou rukou svírá hůl a opírá si jí o levé rameno. Vlevo po jeho straně je hvězda. Zpoza jeho pravého ramena vystupuje smrt, jejíž tvář je znázorněna jako lebka v kápi, která se usmívá. V kostěné ruce svírá přesýpací hodiny. Původně měl být reliéf bronzový<sup>96</sup>.

---

<sup>93</sup> *Kronika města Dobrušky za rok 2013*, s. 20, dostupné online ([http://www.mestodobruska.cz/e\\_download.php?file=data/editor/165cs\\_11.pdf&original=2013.pdf](http://www.mestodobruska.cz/e_download.php?file=data/editor/165cs_11.pdf&original=2013.pdf)), [citováno k 14. 8. 2015].

<sup>94</sup> *Jan Kotěra, 1871-1923, zakladatel moderní české architektury*, Praha 2001, s. 321.

<sup>95</sup> *Kronika města Dobrušky za rok 2013*, s. 20, dostupné online ([http://www.mestodobruska.cz/e\\_download.php?file=data/editor/165cs\\_11.pdf&original=2013.pdf](http://www.mestodobruska.cz/e_download.php?file=data/editor/165cs_11.pdf&original=2013.pdf)), [citováno k 14. 8. 2015].

<sup>96</sup> Vladimír ŠLAPETA, *Jan Kotěra, 1871-1923, zakladatel moderní české architektury*, Praha 2001, s. 321.

V roce 2013 nechal Ing. Aleš Laichter hrobku opravit a stabilizovat. Byla rozebrána a znovu sestavena část ohradní zdi za ní a opraveny podzemní prostory hrobky. Na její rekonstrukci přispělo i město Dobruška.<sup>97</sup>



## JOSEF MNOHOSLAV ROŠTLAPIL

kněz, historik

\*15. 8. 1809 Kostelec nad Orlicí

+10. 10. 1888 Dobruška

Knězem se stal v roce 1835, kaplanem v Dobrušce se stal v roce 1840 a působil zde až do roku 1856, od roku 1857 byl přeložen do Opočna. Byl účastníkem Slovanského sjezdu v Praze v roce 1848 a roku 1871 se stal členem Svatoboru. Zajímal se o historii svého okolí, také se věnoval náboženské tematice, přispíval do časopisů Českého muzea, Časopisu českého duchovenstva ale i do Květů ad.<sup>98</sup>

Významný přínos pro Dobruško a Opočensko má jeho dílo z roku 1877 *Paměti města Dobrušky a panství opočenského*. V roce 1844 sepsal *Latinsko – německo – český*

<sup>97</sup> *Kronika města Dobrušky za rok 2013*, s. 20, dostupné online ([http://www.mestodobruska.cz/e\\_download.php?file=data/editor/165cs\\_11.pdf&original=2013.pdf](http://www.mestodobruska.cz/e_download.php?file=data/editor/165cs_11.pdf&original=2013.pdf)), [citováno k 14. 8. 2015].

<sup>98</sup> Jiří MACH – Václav MATOUŠ, *Osobnosti dobrušské historie (2. díl: Lier – Žižka)*, Muzeum Dobruška 2005, s. 47–48.

*slovník lékařské terminologie. „Je také autorem řady hesel z oboru astronomie v Riegrově slovníku naučném“.*<sup>99</sup>

Za svého života navázal známosti a přátelství s Fr. Palackým, A. Sedláčkem, B. Němcovou, F. L. Riegreem a dalšími.<sup>100</sup>

## **Náhrobek Josefa Mnohoslava Roštlapila**

Náhrobek se nachází na novém městském hřbitově v Dobrušce před centrálním křížem. Je chráněn kamennou zídou s kovovým plotem, vstupuje se k němu brankou. Před ním je kamenná deska zdobená křížem a po stranách záhony. Autor náhrobku je neznámý a pravděpodobně vznikl na konci 19. století.

Pískovcový náhrobek stojí na podstavci, na němž je umístěna prázdná černá destička. Svým zužujícím se tělem připomíná obelisk. Na těle je umístěna černá deska, v níž jsou vyryta jména pochovaných lidí, kromě Roštlapila hrob slouží i Msgr. J. Domašínskému, F. X. Holanovi, S. Foglovi a J. Smrčkovi. Text nese jména, stručné informace o poslání za života a životní data, kde jsou měsíce napsána římskými číslicemi. Tělo se na vrchu rozšiřuje do podstavce, na němž stojí socha.

Socha znázorňuje postavu staršího muže v papežském rouchu s knoflíčky. Z pohledu pozorovatele vzhlíží vlevo, výraz je hrdý a důstojný. Levou ruku má pokrčenou v lokti a opírá jí o hrud', pravou má podél těla a svírá v ní otevřenou knihu. Levou nohou vykračuje vpřed. Zezadu sochy si lze povšimnout, že překročil knihy, dvě na sobě postavené a jednu ležící, ještě se mu o ně ohrnuje roucho.

Jedná se o práci zaměřující se na detail, a přestože je zhotovena z pískovce, zatím není zchátralá a detaily jsou dobře zřetelné. V očích má zorničky, naznačené prořídle vlasy, látka je zvlněná apod.

Zvolené ztvárnění muže a atributy odkazují k osobnosti J. K. Roštlapila, k jeho profesi a zájmům, v kterých vynikal.

---

<sup>99</sup> Tamtéž, s. 48.

<sup>100</sup> Josef JUZA (ed.), Významné osobnosti okresu Rychnov nad Kněžnou (2. doplněné, rozšířené a upravené vydání), Rychnov nad Kněžnou 2001, s. 266.



## Hřbitovy města Kostelce nad Orlicí

Ve 13. století se objevily první zmínky o kostelecké tvrzi, v té době náležel Kostelec Drslavicům. Ti nechali postavit hrad Potštejn<sup>101</sup>, který byl s kosteleckým panstvím propojen přes 450 let.<sup>102</sup> V patnáctém století město získalo vlastní znak, který mu udělil Jiří z Poděbrad.<sup>103</sup> V druhé polovině 17. století získal Kostelec n. Orl. Václav Záruba z Hustiřan<sup>104</sup> a poté jej vlastnili jeho potomci. Během jejich vlastnictví byl ve městě vystavěn nový hřbitovní kostel sv. Anny a Mariánský sloup na náměstí.<sup>105</sup> V roce 1796 bylo kostelecké panství prodáno knížeti Josefu Kinskému z Vchynic a Tetova. Rod Kinských ovlivňuje život v Kostelci nad Orlicí dodnes.<sup>106</sup>

Původní starý hřbitov u kostela sv. Jiří se nacházel v místech, kde dříve stávala dívčí škola. S nařízením Josefa II. zřizovat hřbitovy mimo město tento hřbitov zanikl k roku 1773, kdy byl kostel sv. Jiří přestavěn.<sup>107</sup>

Pravděpodobně v roce 1570 nechala tehdejší obyvatelka Anna Brázdová na své louce východně od města postavit kapli sv. Anny a u ní věnovala část svých pozemků pro zřízení dalšího hřbitova, který měl sloužit k pohřbívání nemajetných obyvatel. Hřbitov u kostela sv. Jiří už v té době nedostačoval svou kapacitou. Nový hřbitov

<sup>101</sup> Postaven v roce 1290.

<sup>102</sup> Vladimír FIDLER – Josef JUZA, *Město Kostelec nad Orlicí v historických datech*, Městský úřad Kostelec nad Orlicí 1994, s. 5.

<sup>103</sup> *Historie města Kostelce nad Orlicí*, dostupné online (<http://www.kostelecno.cz/historie-mesta-kostelec-nad-orlici/d-1006>), [citováno k 10. 9. 2015].

<sup>104</sup> Manžel vdovy Františky po Mikuláši z Grambu, Františka byla dcera Kašpara z Grambu.

<sup>105</sup> Tamtéž, s. 18–21.

<sup>106</sup> Tamtéž, s. 22–27.

<sup>107</sup> Jan RABYŠKA, *Kostelec nad Orlicí aneb: Památky města Kostelec n. O. dle nejstarších poznámek až do ukončení roku 1888*, Rychnov n. K. 1889, s. 15–16.

sloužil jako pohřebiště pro všechny, kdo si tam přáli být pohřbeni. Kapli sv. Anny nechal Karel Záruba v roce 1687 přestavět a poté vysvětit. Přestavěna na kostel byla v roce 1691. Po josefínské reformě byl hřbitov přestavěn a rozšířen. Roku 1874 přispěl hrabě Bedřich Kinský na jeho opravy.<sup>108</sup>

Kostelecký katolický hřbitov je umístěn ve východní části města u cesty ve směru k Doudlebám nad Orlicí. Má symetrický obdélníkový tvar a je obehnan hřbitovní zdí. V přední části hřbitova ve středu se nachází kostel sv. Anny, novější část hřbitova pokračuje za ním východním směrem. Náhrobky jsou směřovány ke kostelu, nachází se zde přízvední náhrobky a také náhrobky umístěné v prostoru vedle sebe v řadách. Přístup k nim zajišťují hlavní cesty, první vede kolem hřbitova podél přízvedních náhrobků, druhá hlavní přímá cesta začíná za kostelem a je v jeho blízkosti křižována cestou postranní, která obě hlavní cesty propojuje. Na hřbitově jsou vysázené stromy a keře. Nachází se tu také budovy zajišťující chod hřbitova a pohřebních rituálů.

Předchozí majitele panství, rod Zárubů, připomíná Zárubovský epitaf, který je umístěn na kostelu ze zadní strany, kde je zazděn do vnější stěny. Jeho vznik je datován do roku 1697. Vzácným sochařským dílem z roku 1920, které se na hřbitově nachází, je postava znázorňující hudbu, jejímž autorem byl Myslbekův žák, Josef Mařatka.<sup>109</sup>

## **Kostelecké osobnosti a jejich náhrobky**

### **FRANTIŠEK ALBERT**

lékař, spisovatel

\*29. 4. 1856 Žamberk

+22. 7. 1923 Potštejn

Studium začínal na rychnovském gymnáziu, odkud pokračoval do Innsbrucku na lékařskou fakultu. Po roce se vrací do Čech, konkrétně do Prahy. Roku 1888 začal v Kostelci nad Orlicí pracovat jako praktický lékař a zůstal zde až do své smrti. Pracoval také jako železniční lékař. Když se zakládala Komunistická strana v Československu, byl jedním z jejích prvních členů, přispíval do Rudého práva a posláním jeho života byla osvěta na mnoha místech Rychnovska. Mezi jeho práce patří

---

<sup>108</sup> Tamtéž, s. 15–16.

<sup>109</sup> Vladimír FIDLER – Josef JUZA, *Město Kostelec nad Orlicí v historických datech*, Městský úřad Kostelec nad Orlicí 1994, s. 20–41.



*Skřítkové* (1912), *Honza lékař* (1921), *Sebrané spisy Životem, dějinami, přírodou* (1924), aj.<sup>110</sup>

V Kostelci si našel i svou ženu, Márinku za svobodna Faltisovou. Narodil se jim syn Bohuslav Albert.<sup>111</sup>

## **BOHUSLAV ALBERT**

lékař, profesor

\*6. 2. 1890 Kostelec nad Orlicí

+9. 8. 1952 Jeseník

Byl synem lékaře Františka Alberta. Studia započal na městské obecné škole v Kostelci, na gymnázium nenastoupil, otec ho učil doma. V roce 1908 úspěšně složil maturitní zkoušku a odešel do Prahy na medicínu, kterou dostudoval v roce 1913.<sup>112</sup>

Za 1. sv. války sloužil na bojištích. Výraznou osobností se stal v Mukačevu v Podkarpatské Rusi, kam přišel v roce 1919. Založil zde nemocnici, snažil se zamezit úmrtnosti kojenců – úspěšně, pomáhal matkám s narozenými dětmi a zakládal pro ně poradny.

Úspěšný byl i po návratu do Čech v roce 1927 – stal se ředitelem Baťovy nemocnice, získal funkci na ministerstvu zdravotnictví a v roce 1949 byl jeho přínos oceněn, když byl jmenován profesorem.<sup>113</sup>

Tento kostelecký rodák je považován za zakladatele sociálního lékařství v ČSR. Též napsal řadu významných prací ve svém oboru např. *Sociální péče a ochrana zdraví lidu* (1950) nebo *Zdravotnické ústavnictví* (1952).<sup>114</sup>

## **Náhrobek rodu Albertů**

Je umístěn na kosteleckém novém katolickém hřbitově u ohradní zdi po pravé straně. Před ním se nachází nezdobené kamenné desky chránící hrob. Náhrobek pro Albertovy navrhl a vymodeloval Q. Kocián a zhotovil ho kameník L. Šalda z Prahy.<sup>115</sup>

---

<sup>110</sup> Josef JUZA (ed.), Významné osobnosti okresu Rychnov nad Kněžnou (2. doplněné, rozšířené a upravené vydání), Rychnov nad Kněžnou 2001, s. 15.

<sup>111</sup> Tamtéž, s. 15.

<sup>112</sup> Tamtéž, s. 14.

<sup>113</sup> Josef JUZA a kol., *Město Kostelec nad Orlicí v historických datech 2. díl (1939-1990)*, Kostelec nad Orlicí 2002, s. 86.

<sup>114</sup> Josef JUZA (ed.), Významné osobnosti okresu Rychnov nad Kněžnou (2. doplněné, rozšířené a upravené vydání), Rychnov nad Kněžnou 2001, s. 14.

<sup>115</sup> Informace deska náhrobku.

Dominantou náhrobku je ztvárnění anděla. Anděl stojí na podstavci a plasticky vystupuje a překrývá kamennou desku umístěnou za ním. Postava se mírně zaklání a hledí k nebi, oděna je ve volném splývavém hábitu. Jedná se o mužského anděla s neurčitou tváří, jejíž rty jsou pootevřené a oční důlky prázdné, čímž personifikuje smrt. Vlasy mu spadají pod uši. Z pohledu pozorovatele pravé křídlo má napnuté a pravou ruku volně svěřenou, nezřetelnou. Pod ním je umístěn podstavec pro lucernu na svíčku. Levou ruku má vztyčenou, nezřetelnou, zpoza ní vystupuje levé křídlo, které směřuje k zemi. Na soše je naznačené řasení látky a na křídlech některé perutě. Plasticitě dopomáhá vyleštění materiálu na konkrétních místech do světlých tónů.

Náhrobní deska je umístěna vlevo, z části jí zakrývá levá ruka a křídlo. Je na ní vytesáno jméno Františka Alberta a jeho životní data. V levém dolním rohu nese deska vyryté jméno Bohuslava Alberta a jeho životní data.

S Albertovými jsou ve hrobě pohřbeni i Faltisovi.



## **ZDENĚK BENEŠ**

hasič

\*10. 1. 1889 Hrušová v okrese Ústí n. Orl.

+29. 8. 1967 Kostelec nad Orlicí

Jeho původním povoláním bylo učitel, v roce 1909 přišel do Kostelce nad Orlicí vyučovat. Významným se stal až jako hasič. V místním hasičském sboru od roku 1910

po 20 let byl ve funkci jednatele. Po válce se stal pokladníkem Hasičské župy Orlice, zajímal se i o odborné publikace a tak se stal prvním redaktorem Věstníku Hasičské župy. Od roku 1932 dohlížel na všechny okresy ve východních Čechách z funkce zemského dozorce.<sup>116</sup>

Jeho kariéra byla ukončena v roce 1944, když byl uvězněn v Terezíně, kde setrval do konce 2. sv. války.<sup>117</sup>

## **Náhrobek Zdeňka Beneše**

Náhrobek se nachází na novém katolickém hřbitově v Kostelci nad Orlicí. Je umístěn u hřbitovní zdi. Autorem náhrobku je J. Znojemský.

V hrobě jsou uleženi další členové rodu Benešů a náhrobek nese jejich životní data. Náhrobek je vytvořen z hnědé žuly. Tvoří obdélníkový sloup, z nějž v 1/3 vystupuje po pravé straně další menší sloupek, na němž je umístěna bronzová destička. Jména, stručné informace o povolání pohřbených a životní data jsou v hlavním sloupu do kamene vytesána.

Na sloupu je na bronzovém podstavci umístěna socha dívky – pravděpodobně plačky. Domnívám se, že původně byla také bronzová a nyní je zde umístěna replika. Mladá dívka sedí na oválném zdobeném sedátku. Je oděna v šatech a kolem ramen má uvázaný trojúhelníkový šátek, který jí zakrývá záda. Vpředu ho spíná oválná spona. Dlouhé vlasy má sčesané dozadu a sepnuté ve volném culíku. Tváří hledí k zemi, má naznačený tvar očí, nosu a rtů. Z pohledu pozorovatele má dívka pravou nohu skrčenou pod sebe a zakrývá jí látka, z pohledu zezadu už jí látka nezakrývá a je vidět její bosá noha. Levou nohu má pokrčenou v kolenu a lehce vysunutou vpřed, látka nezakrývá její bosé chodidlo. Rukama se opírá o stehna a volně je svírá před sebou.

---

<sup>116</sup> Josef JUZA a kol., *Město Kostelec nad Orlicí v historických datech 2. díl (1939-1990)*, Kostelec nad Orlicí 2002, s. 87.

<sup>117</sup> Tamtéž, s. 87.



## **KAREL PERLHEFTER**

starosta, vlastivědec

\*11. 11. 1834 Kostelec nad Orlicí

+18. 4. 1904 Kostelec nad Orlicí

Byl významným především pro Kostelec nad Orlicí a jeho rozvoj. Jako starosta města se podílel i na životě v Kostelci. Spoluzaložil Čtenářskou besedu, byl iniciátorem založení měšťanské školy chlapecké i dívčí. Založil Městskou spořitelnu, v níž byl prvním ředitelem. Své zájmy přenesl do publikace *Chryzantémy, Hesla humoru, Citlivky a Hádanky*, vše z roku 1904.<sup>118</sup>

## **Náhrobek Karla Perlheftera**

Je umístěn na novém kosteleckém katolickém hřbitově blízko prvního vchodu u hřbitovní zdi. Součástí náhrobku je mramorová deska zasazená do ohradní zdi, nesoucí další jména členů rodu Perlhefterů, jimž též hrob slouží. Před náhrobkem je záhon a porost na něm zakrývá podstavec. Autor náhrobku je neznámý.

---

<sup>118</sup> Tamtéž, s. 100.

Z tmavé žuly je vyhotoven obelisk stojící na podstavci. Podstavec nese dvouslokový nápis, sloky jsou od sebe odděleny vyrytou svislou linkou, písmo se směrem k zemi postupně zmenšuje:

„Když už stářím klonily se hlavy,  
ba když anděl smrti u nich stál,  
lásky k nám zde plápol stejně žhavý  
otci, matce z očí ještě plál.

Po práci když drahá jejích těla  
země vzala v mateřský svůj klín  
ona láska obětavá, vřelá  
pro nás dýchá i zde ze hlubin.

K.V. Rais“

Přechod od podstavce k tělu náhrobku je proveden dvěma zdobenými hranami. Nese vyrytá jména velkým tiskacím písmem a životní data pohřbených. Datum je složeno ve formátu, kdy den a měsíc je svisle pod sebou vprostřed roku. Hlavice obelisku je oddělena plastickou linkou, nad níž jsou vyryty znaky – po levé straně alfa a po pravé omega, symbolizující počátek a konec života. Vprostřed je znak přeškrtnutého P, jenž symbolizuje Kristův monogram. Původně zlatá barva zdobení je už téměř nezřetelná. Nad zdobením je vytvořena širší stříška, z níž vystupuje jednoduchý bílý kamenný kříž s podstavcem.



## JAN RABYŠKA

učitel, historik

\*3. 11. 1822 Zvole (okres Náchod)

+8. 6. 1896 Kostelec nad Orlicí

Začínal jako podučitel, až v roce 1841 složil v Hradci Králové učitelské zkoušky způsobilosti. Poté učil v Třebechovicích a do Kostelce na místo učitele přišel až v roce 1853. Vyučoval i hudbě.<sup>119</sup>

„Zabýval se pedagogickou teorií. V rukopisech zůstala jeho díla, např. *Názorné vyučování Jana Rabyšky atd.*“<sup>120</sup> Jeho koníčkem byla literatura, přispíval do Havlíčkových Národních novin, Pražských novin a Květů. Napsal jeden historický román podle motivů života v Kostelci *Městečko Těšín*. Ve svých historických pracích se věnoval Kostelecku, napsal *Kostelec nad Orlicí* a *Památky města Kostelec nad Orlicí* (1889).<sup>121</sup>

Zajímal se též o rozvoj města a stál u zrodu některých spolků – Čtenářské besedy, Orlice<sup>122</sup>, Hasičského sboru a Řemeslnicko – rolnické besedy. V Kostelci zůstal až do své smrti.<sup>123</sup>

### Náhrobek Jana Rabyšky

Hrob je umístěn v prostřední části nového katolického hřbitova v Kostelci nad Orlicí. Za ním je vysázená vrba, která náhrobek zakrývá. Autor náhrobku je neznámý.

Na kamenném podstavci je zpoila položená tmavá leštěná deska obdélníkového tvaru ve vrchu mírně lomená do oblouku. Jsou v ní vyryta jména, informace o povolání a životní data Jana Rabyšky, jeho ženy Marie a dcery Boženy.

Ve svém vrchu a nad nápisem „Zde v pánu odpočívá“ je vyryto zdobení v podobě zleva doprava položeného kříže, přes něj je zprava doleva položená kotva a střed, kde se střetávají, překrývá srdce. Kříž je jednoduchý latinský, má vyryté kontury hran a symbolizuje víru. Kolem kotvy je obmotané lano uvázané na vrcholu a ve špici kotvy, též je provedeno vyrytí kontur. Kotva symbolizuje naději. Srdce uprostřed má

---

<sup>119</sup> Josef JUZA (ed.), Významné osobnosti okresu Rychnov nad Kněžnou (2. doplněné, rozšířené a upravené vydání), Rychnov nad Kněžnou 2001, s. 254.

<sup>120</sup> Josef JUZA a kol., *Město Kostelec nad Orlicí v historických datech 2. díl (1939-1990)*, Kostelec nad Orlicí 2002, s. 102.

<sup>121</sup> Tamtéž, s. 102.

<sup>122</sup> Mužský pěvecký sbor

<sup>123</sup> Tamtéž, s. 102.

v pravé polovině čtyři linky postupně se zužující ke středu a ve vrcholu z něj plápolá oheň. Planoucí srdce je symbolem lásky.



## Hřbitovy města Opočno

V roce 1068 byla napsána první zmínka o hradišti Opočen Kosmasem. Původně město patřilo panovníkům a díky své poloze plnilo správní a obrannou funkci na trase s Kladskem. V druhé polovině 13. století se stalo majetkem rodu Drslaviců, kteří jej směnili s Přemyslem Otakarem II. Ti zde postavili hrad a začali se nazývat pány z Dobrušky a Opočna.<sup>124</sup> Dalšími významnými majiteli po skončení husitských válek se stávají Trčkové z Lípy, kteří město a hrad získali v roce 1495. V roce 1560 započali přestavbu hradu na zámek, také byl postaven kostel Nejsvětější Trojice, kde byla umístěna rodinná hrobka. Ta byla v roce 1741 narušena a vykradena, poté byla zazděna.<sup>125</sup> Po třicetileté válce připadlo město hrabatům Colloredo z Wallsee.<sup>126</sup> V 19. století se zde narodil významný malíř František Kupka, který své dětství poté prožil v Dobrušce.<sup>127</sup>

Původně k pohřbívání zemřelých sloužil v Opočně hřbitov u kostela Nanebevzetí Panny Marie. Hřbitov je umístěn v jihovýchodní části města a je obehnan

<sup>124</sup> Josef PTÁČEK, *Dobruška a Opočno*, Praha a Litomyšl 2008, s. 16–18.

<sup>125</sup> Václav RATHAUSKÝ – Zbyněk LIKOVSKÝ, *Opočno 1068-2000. Historie v datech*, Praha 2006, s. 44.

<sup>126</sup> Josef PTÁČEK, *Dobruška a Opočno*, Praha a Litomyšl 2008, s. 18–19.

<sup>127</sup> Tamtéž, s. 19–23.

hřbitovní zdi. V roce 1809 byla zahájena empírová přestavba kostela a Rudolf Josef Colloredo-Mansfeld ml. při té příležitosti zde pod kostelem nechal vybudovat hrobku rodu. O dva roky později byla vysvěcena a byly do ní přeneseny ostatky předešlých členů rodu.<sup>128</sup> Hřbitov využívaly i okolní obce Semechnice, Puličky, Pohoří a Trnov, čímž postupem času byla naplněna jeho kapacita a další pohřby nebylo možné provádět. První problémy s přeplněním hřbitova nastaly už v roce 1757, kdy z důvodu rozšířených nemocí od rakouských vojsk umíralo mnoho místních lidí a vojáků. Někteří museli být pohřbeni do hromadného hrobu, řada vojáků byla různě pohřbena i mimo hřbitovní zdi, protože „*hřbitov nestačil*“.<sup>129</sup> V roce 1865 si lékaři stěžovali na špatné hygienické podmínky v tomto ohledu a v roce 1879 bylo schváleno jeho zrušení a vybudování nového hřbitova.<sup>130</sup>

Nový katolický hřbitov za městem ve směru u cesty na Dobrušku byl vysvěcen v roce 1881 a sloužil obyvatelům Opočna.<sup>131</sup> V roce 1915 byl hřbitov ještě rozšířen a obehnan hřbitovní zdi. Její stavba sloužila jako „*nouzová práce pro nezaměstnané*“ a je proto nazývána Hladová zeď.<sup>132</sup> Má asymetrický tvar zužující se do trojúhelníku. V areálu se nachází kaple Svatého kříže vysvěcená v roce 1883.<sup>133</sup> Je umístěna v horní polovině hřbitova ve středu. Hřbitovem prochází jedna hlavní přímá cesta křížována dvěma cestami postranními, je lemována stromy. Hroby jsou umístěny v prostoru i kolem hřbitovní zdi.

V roce 1935 byl pod hřbitovem zbudován urnový háj podle návrhu Ing. Jaroslava Blažka z Prahy. Svým tvarem a umístěním tvoří pomyslnou špičku trojúhelníku.<sup>134</sup>

## **Opočenské osobnosti a jejich náhrobky**

### **KAREL PETR**

hudebník

\*22. 6. 1901 Opočno

+29. 10. 1946 Hradec Králové

---

<sup>128</sup> Tamtéž, s. 57–58.

<sup>129</sup> Tamtéž, s. 47–85.

<sup>130</sup> Josef PTÁČEK, *Dobruška a Opočno*, Praha a Litomyšl 2008, s. 36.

<sup>131</sup> Tamtéž, s. 36.

<sup>132</sup> Václav RATHAUSKÝ – Zbyněk LIKOVSKÝ, *Opočno 1068-2000. Historie v datech*, Praha 2006, s. 115.

<sup>133</sup> Tamtéž, s. 88.

<sup>134</sup> Tamtéž, s. 137.



Vystudoval konzervatoř a mistrovskou klavírní školu v Praze. Profesně se živil jako učitel hudby. Působil 20 let v Hradci Králové a proslavil se jako vynikající hráč na klavír a barytonovým zpěvem. Také byl prvním<sup>135</sup>, kdo v Rudolfinu zahrál státní hymnu při vzniku Československa, stalo se tak dne 22. prosince 1918 a T. G. Masaryk měl projev k Národnímu shromáždění.<sup>136</sup>

## Náhrobek Karla Petra

Nachází se v urnovém háji na novém hřbitově v Opočně. Autor náhrobku je neznámý.

Náhrobek je tvořen světlou kamennou deskou položenou na zemi, na níž je postaven jednoduchý sloup. Tmavá kamenná deska se jmény členů Petrových je položena na světlé ve středu a stejný materiál je použit ve spodní části sloupu jako kvádrová deska, kde je vyryto jméno, povolání a životní data Karla Petra. Sloup je u vrcholu zdoben notovými linkami, v nichž jsou vepsány osminové noty postupně stoupající a klesající po obvodu. Tato výzdoba odkazuje na životní poslání K. Petra.



<sup>135</sup> Tehdy mu bylo 17 let.

<sup>136</sup> Tamtéž, s. 229.

## **JAN PITRA**

odbojář

\*29. 4. 1915 Opočno

+25. 7. 1943 Saská Kamenice v Německu

Narodil se do jednoho z nejstarších opočenských rodů a byl poslední v linii. Živil se učitelstvím. Byl vedoucím členem Skautů.<sup>137</sup> Za 2. sv. války se zapojil do odbojové činnosti a patřil do skupiny Obrana národa. Nevydařená akce v roce 1940 se mu stala osudnou, byl zatčen a od toho roku vězněn na různých místech např. Hradec Králové, Praha-Pankrác, Drážďany, Zhořelec ad. Musel pracovat v lomu na kámen, zde se zhoršil jeho zdravotní stav. V roce 1943 byl odsouzen v Litoměřicích za velezradu a následnou práci v chemické továrně nepřežil. K jeho cti přispívá, že nikdy nikoho neprozradil.<sup>138</sup>

### **Náhrobek Jana Pitry**

Náhrobek se nachází na novém hřbitově v Opočně po levé straně v prostoru. Autorem náhrobku je F. Novák z Rychnova.

Kamenný kvádrový sloup stojí na podstavci. Jeho pata je rozšířená a je před ní vytvořen podstavec pro lucernu, která se zde nenachází. Tělo je sestupně osekáno ve čtyřech schodech, u hlavice sesekání končí a opět se rozšiřuje. Do vrcholu těla je zasazena deska z hnědého mramoru. Je v ní zasazen železný latinský kříž, jehož tvar kopíruje vyrytá linka. Horní ramena vyrytého kříže jsou zašpičatělá a před koncem rozšířená, dolní rameno je rozšířené, ale rovné. Pod křížem je vyryto „PAX“<sup>139</sup> ve světlém obdélníku v okrajích zdobeném linkou a třemi kolečky.

Pod výzdobou jsou do kamene vytesána jména, povolání a životní data pochovaných, pod nimi je umístěna vybledlá podobizna. Další jméno nese patice náhrobku.

---

<sup>137</sup> Josef JUZA (ed.), Významné osobnosti okresu Rychnov nad Kněžnou (2. doplněné, rozšířené a upravené vydání), Rychnov nad Kněžnou 2001, s. 232.

<sup>138</sup> Tamtéž, s. 232.

<sup>139</sup> Latinsky „mír“.



## **HUGO KONIAS**

lesník

\*1. 7. 1891 Volduchy (okres Rokycany)

+6. 5. 1953 Opočno

Měl kladný vztah k přírodě a lesnictví už od dětství. Úspěšně vystudoval Vyšší lesnickou školu, poté sloužil u Colloredo-Mansfeldů v Opočně, po válce vedl Lesní závod Opočno a nejvyššího postu dosáhl v roce 1951, kdy začal pracovat pro Výzkumný ústav lesního hospodářství a myslivosti v Opočně. Jeho postupy v oblasti lesního hospodaření a principů pěstování lesa byly oceněny mnoha odborníky na lesnictví u nás i ve světě a opočenské lesy se pro ně staly inspirací, jak konat svou práci.<sup>140</sup>

### **Náhrobek Huga Koniase**

Hrob se nachází na opočenském novém hřbitově po levé straně u hřbitovní zdi. Autor náhrobku je neznámý.

Stojí na kamenném podstavci a je vytvořen z tmavého leštěného kamene. Náhrobek tvoří jednoduchá kvádrová deska, která má po pravé straně podstavec na lucernu. Jsou v ní vyryta jména, povolání a životní data pohřbených. Na vrcholu jí zdobí vyrytý kříž a v levém horním rohu má vyrytý nápis, jež odkazuje na životní vášeň i poslání H. Koniase:

---

<sup>140</sup> Tamtéž, s. 152.

„ZELENÍ HÁJOVÉ,  
BÝVALY JSTE VŽDY MOJE,  
BÝVALY JSTE SRDCE MÉHO  
POTĚŠENÍ...“



## Hřbitovy v Rokytnici v Orlických horách

Rokytnice v Orlických horách byla pravděpodobně založena na přelomu 13. a 14. století, tehdy patřila pánům z Rychnova. Od roku 1567 až do 30. let 20. století patřilo panství rodu Mauschwitzů, kteří se zasloužili o jeho rozvoj. Rokytnice byla obývána především Němci, byla tu i židovská komunita, nejvíce obyvatel dosáhla v roce 1870, kdy zde žilo 136 Židů<sup>141</sup>. V roce 1918 zdejší obyvatelé odmítli připojení k vzniklému Československu, v roce 1938 se město připojilo k Německé říši. Tehdy odsud odešli téměř všichni Češi. Po válce byla Rokytnice Československu navracena a německé obyvatelstvo bylo odsunuto.<sup>142</sup>

Původní hřbitov se nacházel u protestantské modlitebny, postavené v roce 1603 rodem Mauschwitzů, která byla později přestavěna na katolický kostel Nejsvětější trojice. Nachází se zde hrobka rodu Nostitz-Reinek. Nyní k pohřbívání slouží městský hřbitov umístěný v jihozápadní části města.<sup>143</sup>

<sup>141</sup> Blanka ROZKOŠNÁ – Pavel JAKUBEC, *Židovské památky Čech*, Brno 2004, s. 347–348.

<sup>142</sup> *Historie města*, dostupné online (<http://www.rokytnice.cz/historie-mesta-1>), [citováno k 19. 11. 2015].

<sup>143</sup> *Procházka městem Rokytnice v Orlických horách*, s. 2, dostupné online (<http://www.info.rokytnice.cz/soubory/prochazkamestem.pdf>), [citováno k 14. 8. 2015].

V Rokytnici najdeme i židovský hřbitov. Nachází se v jihovýchodní části města. Je špatně přístupný v lesním svahu a není k němu označena cesta. Byl založen v roce 1718 a v roce 1848 byl rozšířen. Původně byl ohrazen zdí a nacházela se zde márnice. Obyvatelstvo ho za 2. sv. války poškodilo, zbouralo zeď i márnici.<sup>144</sup> Některé stély zničili a kusy materiálu dláždili dvory ve městě. Za komunismu byl hřbitov dál ničen, náhrobky byly rozkradeny.<sup>145</sup> V současné době se zde nachází 19 stél.

## Rokytnická významná židovská osobnost

### MORITZ REICH

básník

\*20. 4. 1831 Rokytnice v O. h.

+26. 3. 1857 Rokytnice v O. h.

Pocházel z židovské rodiny. Vyrůstal v chudých poměrech a během svého života se s chudobou stále potýkal. Studoval na rychnovském gymnáziu a v Praze filozofickou fakultu.<sup>146</sup>

Byl básníkem, psal německy. Jeho básně jsou inspirovány Orlickými horami. Pokoušel se uspět jako básník ve Vídni (1853–1857), ale uznání nezískal. Byl nemocný tuberkulózou, a proto se vrátil do rodného města, kde zemřel.<sup>147</sup>

Jeho nejznámějšími básněmi jsou *Klauska*, *Touha*, *Velikonoce*. Pokoušel se psát i prózu např. *Lovec na horách*. Nikdy jeho dílo nebylo vydáno ucelené, některé jeho básně byly publikovány a některé jsou zapsány v rokytnických kronikách.<sup>148</sup>

### Stéla Moritze Reicha

Nachází se na rokytnickém židovském hřbitově, je postavena ve svahu po pravé straně. Autor stély je neznámý. Stéla byla zlomena a zůstala jen její spodní část.

Na zbytku stély můžeme pozorovat text v plastickém kruhu. Je psán latinkou, střídají se velká tiskací písmena s malými. Jazyk je zvolen německý. Nad jménem je vyryté zdobení zakroucených linek. Tečka s linkou je i po stranách data narození. V rozích je plastická výzdoba točících se spirál od sebe ke kruhu.

---

<sup>144</sup> Blanka ROZKOŠNÁ – Pavel JAKUBEC, *Židovské památky Čech*, Brno 2004, s. 347–348.

<sup>145</sup> *Procházka městem Rokytnice v Orlických horách*, s. 1, dostupné online (<http://www.info.rokytnice.cz/soubory/prochazkamestem.pdf>), [citováno k 14. 8. 2015].

<sup>146</sup> Tamtéž, s. 256.

<sup>147</sup> Tamtéž, s. 256.

<sup>148</sup> Tamtéž, s. 256.

Ostatní zachovalé rokycanské stély nesou hebrejské a německé nápisy. Většina je zdobená střídmě. Na jedné je použita výzdoba v podobě věnce, opakuje se výzdoba zakroucených linek a spirál.



## Hřbitovy Rychnova nad Kněžnou

V roce 1258 se Rychnov stává městečkem a za zakladatele je považován Heřman z Drnholce, ač jako osada existoval pravděpodobně už v 11. století. Od počátku jeho vzniku je spojen s kostelem sv. Havla, na němž se nachází letopočet z roku 1083. Přemysl II., od nějž Heřman dostal Rychnov darem, poté městečko povýšil na poddanské město. Na kopci nad městem nechal Heřman vybudovat hrad.<sup>149</sup> V 15. století město získalo znak<sup>150</sup> od Jiřího z Poděbrad.<sup>151</sup>

V 16. Století vlastnili město tři významní majitelé, Pernštejnové, Trčkové z Lípy a Betenglové z Neyenperka.<sup>152</sup> V první polovině 16. století byly zaznamenány také první židovské rodiny.<sup>153</sup> Betengel započal stavbu kostela v pozdně gotickém stylu Nejsvětější Trojice pro České bratří., jež byl dostavěn roku 1602. Nechal do něj umístit náhrobek svého syna Jana, jehož vyřezávaná deska je vzácným renesančním dílem, jejíž střed tvořil zlatý latinský nápis na modrém podkladu a ohraničen byl květinovou výzdobou a dvěma anděly. Betengelové České bratří podporovali na úkor ostatních

---

<sup>149</sup> Antonín SVOBODA – Tomáš KOUŘIL, *Dějiny Rychnova nad Kněžnou*, Rychnov nad Kněžnou 1924, s. 1–8.

<sup>150</sup> Jeho vzor byl vybrán na základě pověsti o ochočeném jelenovi a mísí se s prvky erbu pánů z Rychnova.

<sup>151</sup> Tamtéž, s. 9–19.

<sup>152</sup> Tamtéž, s. 20–51.

<sup>153</sup> Tamtéž, s. 123–133.

katolických a protestantských skupin v Rychnově. Roku 1604<sup>154</sup> vznikla v Rychnově židovská obec. Po porážce na Bílé hoře jim byl Rychnov zkonfiskován i s Borohrádkem, který k němu náležel.<sup>155</sup> Dalšími významnými vlastníky se stali Kolowratové. V letech 1676–1690 si nechali postavit ve městě zámek.<sup>156</sup> V 2. Polovině 20. Století se zde natáčel film podle předlohy rychnovského rodáka Karla Poláčka – Hostinec u kamenného stolu.<sup>157</sup>

Původní hřbitov se nacházel u kostela sv. Havla, jenž prvotně nesl název kostel Panny Marie, a to pravděpodobně již od jeho vzniku.<sup>158</sup> V jeho blízkosti se nacházela stavení, což nebylo časté a u hřbitovní zdi stála kovárna.<sup>159</sup> Obyvatelé města museli platit za pohřeb v kostele i za „...jeden hrob na hřbitově, ale do toho hrobu mohli být pochováni příbuzní stejného jména do čtvrtého kolena.“<sup>160</sup> Ke zrušení hřbitova došlo nařízením josefínských reforem.

Už v 16. století přestal hřbitov stačit, v předbělohorské době žilo v Rychnově až 2000 obyvatel. Byl proto založen další hřbitov za hradbami města. Na nynějším „starém hřbitově“ byla roku 1557 započata výstavba chrámu Páně, tím se falckrabí Arnošt snažil podpořit katolickou víru. V roce 1558 byla na hřbitově zřízena kaple, jež sloužila pro konání bohoslužeb za mrtvé. Zřízením dalšího hřbitova však nebylo ukončeno pohřbívání na hřbitově u kostela sv. Havla, či přímo v něm.<sup>161</sup> V 19. století byly málo úspěšné pokusy o rozšíření hřbitova, alespoň byla opravena kaple. Pohřbívát zde přestali se zřízením „nového hřbitova“ v roce 1905.<sup>162</sup>

Další hřbitov se nacházel u kostela nejsvětější Trojice. Roku 1661 byl kostel opraven a noví vlastníci Kolowratové si v něm nechali zřídit rodinnou hrobku. Spolu se vzniklým hřbitovem byla hrobka vysvěcena v roce 1669 a roku 1676<sup>163</sup> byl kostel propojen se zámkem chodbou. V roce 1713 bylo k chrámu dostavěno průčelí a o rok později byla přistavěna loretánská kaple. Z chrámu nechali odstranit Betengelův

---

<sup>154</sup> Tamtéž, s. 125.

<sup>155</sup> Antonín SVOBODA – Tomáš KOUŘIL, *Dějiny Rychnova nad Kněžnou*, Rychnov nad Kněžnou 1924, s. 47–61.

<sup>156</sup> Tamtéž, s. 188–270.

<sup>157</sup> Tamtéž, s. 62–88.

<sup>158</sup> Antonín SVOBODA – Tomáš KOUŘIL, *Dějiny Rychnova nad Kněžnou*, Rychnov nad Kněžnou 1924, s. 7–8.

<sup>159</sup> Tamtéž, s. 47–53.

<sup>160</sup> Tamtéž, s. 55.

<sup>161</sup> Tamtéž, s. 30–55.

<sup>162</sup> Tamtéž, s. 322–323.

<sup>163</sup> Tamtéž, s. 318.

náhrobek a předešní pochovaní byli přeneseni do dolního oratoria, kde jim umístili náhrobek.<sup>164</sup>

Se zřízením nemocnice a požadavky na hygienu ve městě vyvstala nutnost zřídit další „nový“ hřbitov. Ten byl založen na kopci nad železnicí. Podle pravidel pro zřizování hřbitovů byla rozdělena místa pro hroby, postavena márnice, umrlčí komora i domek pro hrobníka, ohrazen byl hřbitovní zdí.<sup>165</sup> Tento hřbitov patří mezi mnou sledované. Zmiňované stavby jsou stále součástí hřbitova. Hřbitov je umístěn v jižní části města blízko cesty směrem k Synkovu a Častolovicím. Má symetrický obdélníkový tvar, rozlohou čítá 24479 m<sup>2</sup><sup>166</sup>, i proto je rozdělen na úseky od A po P, mezi kterými vedou kolmé cesty, podél nichž jsou vysázeny stromy. Ve středu je umístěn památný kříž. Náhrobky jsou umístěny v úsecích v určených řadách směřovány k vstupní bráně, hroby jsou umístěny podél hřbitovní zdi. U vstupu po pravé straně u márnice se nachází urnový háj, vybudovaný v roce 1937.<sup>167</sup>

Posledním hřbitovem, který můžeme v Rychnově navštívit, je hřbitov židovský. Nachází se severozápadním směrem od centra ve svahu. S rozrůstajícím se židovským obyvatelstvem byl rozšiřován i hřbitov do současné rozlohy 3163m<sup>2</sup>. Založen byl buď v roce 1588, nebo v roce 1616 a fungoval až do roku 1942. Součástí hřbitova je márnice, kde je nyní umístěna pamětní deska obětím holocaustu. K vidění jsou zde zdobené barokní stély a jsou zde pohřbeni mimo jiné rodiče Karla Poláčka.<sup>168</sup>

## Rychnovské osobnosti a jejich náhrobky

### VÁCLAV ALOIS JUNG

překladatel

\*8. 8. 1858 Rychnov nad Kněžnou

+3. 12. 1927 Praha

Studia započal v Rychnově na gymnáziu, které úspěšně zakončil maturitní zkouškou v roce 1878. V Praze pokračoval ve studiu dánské, španělské, anglické a ruské literatury. Roku 1877 začal přispívat do časopisů Lumír a Máje básně. V roce

---

<sup>164</sup> Tamtéž, s. 189–191.

<sup>165</sup> Tamtéž, s. 323.

<sup>166</sup> *Rychnov nad Kněžnou – hřbitov*, dostupné online ([http://www.mojeorlickehory.cz/rychnov-nad-kneznou/13\\_22741\\_rychnov-nad-kneznou-hrbitov](http://www.mojeorlickehory.cz/rychnov-nad-kneznou/13_22741_rychnov-nad-kneznou-hrbitov)), [citováno k 19. 11. 2015].

<sup>167</sup> Alena STRÁŽNICKÁ – Jindřich ŠROM – Josef JUZA, *Historie města Rychnov nad Kněžnou v datech*, Rychnov nad Kněžnou 1988, s. 56.

<sup>168</sup> Blanka ROZKOŠNÁ – Pavel JAKUBEC, *Židovské památky Čech*, Brno 2004, s. 353–355.



1881 se přestěhoval na 18 let do USA, kde pracoval jako pokladník v Národní bance a novinář, tehdy se věnoval překladu Evžena Oněgina. Podnikl také cestu po Rusku. Na stálo se do Čech vrátil v roce 1903 a věnoval se profesuře.<sup>169</sup>

Stal se významným především díky svým překladům z angličtiny a ruštiny. Mezi autory, které překládal, patří A. S. Puškin, G. G. Byron, W. Whitman a další. Jeho nejvýznamnějším dílem je *Slovník anglicko-český*. „Dne 14. června 1931 byl v Městské Habrové před jeho rodným domem odhalen památník.“<sup>170</sup>

## Náhrobek V. A. Junga

Náhrobek je umístěn v urnovém háji na novém hřbitově v Rychnově n. K. Autor náhrobku je neznámý.

Do země je zasazená žulová deska, která se od spodu k vrcholu mírně rozšiřuje. Na vrcholu je položena deska tvořící podstavec pro hořící urnu neboli flambón. Flambón má širokou nohu, postupně se zužující a znovu rozšiřující. V zúžených částech je plastická kulatá linka, v rozšířených částech je ostrá hrana. Hlavici má rozšířenou a plápolá z ní oheň. Plameny jsou vymodelované ze stejného materiálu.

Tělo náhrobku nese nápis, který je pouhým okem téměř nečitelný:

„V. A. JUNG

Spisovatel, Profesor

a lektor čes. univerzity

\* 8. VIII. 1958 + 3. XII. 1927“.



<sup>169</sup> Tamtéž, s. 129.

<sup>170</sup> Tamtéž, s. 129.

## JOSEF KOPECKÝ

námořní kapitán

\*11. 12. 1853 Rychnov nad Kněžnou

+1. 3. 1916 Praha

Kvůli špatnému prospěchu nedostudoval rychnovské gymnázium. Úspěch měl jako námořník, kde získal hodnost důstojníka. Sloužil u „*rakouského válečného námořnictva*“. Podnikl výpravu kolem světa v letech 1874–1876. Své zážitky a postřehy sepisoval a zasílal je do Čech, kde je otiskovali v novinách. V roce 1880 se stal kapitánem dálné plavby. Po ukončení služby žil v Londýně, Aténách, Bukurešti a Cařihradě. Hovořil třinácti světovými jazyky. Přestože hodně cestoval, byl hrdý na svůj český původ.<sup>171</sup>

Zajímal se o plavbu v antice a k této tématice napsal *O lodích Řekův a Římanův* (1886). Svými odbornými články přispíval do Národních listů. „*Za svoji literární činnost byl jmenován členem filologické společnosti Parnassos a Společnosti pro dějiny a národopis Řecka.*“<sup>172</sup>

### Hrobka Josefa Kopeckého

Hrobka je umístěna na novém rychnovském hřbitově u hřbitovní zdi po pravé straně. Autorem náhrobku je V. Bažant.

Hrobka je zhotovena z pískovce a její tvar je symetrický. Stojí na podstavci, v němž je umístěna tmavá deska nesoucí jména, informace o povolání a data pohřbených, i námi sledovaného Josefa Kopeckého. Mimo rodiny Kopeckých jsou zde uloženy ostatky i rodiny Zimmerových. Je rozdělena na dvě strany vyrytými růžemi, postranní stáčí květ ve svém směru a prostřední, kratší, je umístěna rovně.

Podél těla náhrobku s výzdobou jsou varhanovité sloupy s podstavci, v horní části ozdobené třemi plastickými výstupky. Z pohledu pozorovatele jsou v pravé části vytesána jména pochovaných. Nahoře uprostřed je vytesaný kříž, vlevo stojí dívka, pravděpodobně personifikace smrti. Socha ženy je propracována detailně. Tvář má skloněnou k zemi, tváří se smutně. Dlouhé vlasy má spletené do dvou copů, na hlavě má přes čelo čelenku. Levý cop spadá podél těla k pasu, pravý má odhozený na záda. Je oděna v dlouhých šatech, na lemu u krku jsou zdobené křížkem. Přes ně má volné roucho, jehož lemy jsou zdobené spirálami, rukávy jí spadají k loktům a bohatě se řasí.

---

<sup>171</sup> Tamtéž, s. 153.

<sup>172</sup> Tamtéž, s. 153.

Levou ruku má položenou přes jméno „Josef Kopecký“, pravou ruku napřahuje před sebe a někomu jí podává. Stojí u kmenu lípy, jejíž větev se zlomila v úrovni její ruky a olistěná je vypracovaná ve spodním levém rohu. Srdcové lipové listy se vzájemně překrývají, jsou v nich vyryty žilky. Ve spodním levém rohu je naznačena vyvýšená zem.



## **KAREL MICHÁLEK**

sochař

\*17. 6. 1860 Hořice (okres Jičín)

+28. 10. 1912 Rychnov nad Kněžnou

Sochařství se vyučil od Antonína Myslivce, sochaře v Hořicích, v letech 1872–1875. Byl to jeho koníček už od dětství. K roku 1890 se přestěhoval do Rychnova a zde si zřídil kamenickou dílnu. Stal se členem místních spolků např. Ochotnického spolku Tyl nebo Řemeslnické besedy.<sup>173</sup>

Pro Rychnovsko se stal významným sochařem. S jeho četnými pracemi se setkáváme především na hřbitovech, i na hřbitově židovském. Andělé u vstupní brány

<sup>173</sup> Tamtéž, s. 203–204.

na nový rychnovský hřbitov jsou jeho prací<sup>174</sup>, stejně tak mnohé náhrobky např. starosty Holoubka, rodinná hrobka Štauberů, náhrobek rodin Smrtkovi, Krčmářovi a Kučerovi, náhrobek Karla Št'ebetáka ad.

## Hrob Karla Michálka

Hrob se nachází na novém rychnovském hřbitově v sektoru „C“. Autor náhrobku je neznámý. Je zde s ním pohřbena jeho žena Julie.

Symetrický náhrobek stojí na podstavci, je prolnutý a na vrcholu je položena deska nesoucí nápis „PANE – ZŮSTAŇ S NÁMI NEB SE VEČER BLÍŽÍ“. Je zde užito oblých tvarů a zdobení je umístěno v horní části náhrobku, tvoří jej motivy linek, čtverečků a obdélníků. Ve spodní prohlubni je součástí náhrobního kamenné podstavec na lucernu.

Ve středu je umístěna tmavá deska nesoucí vyrytá jména, informace o povolání a životní data pochovaných. Nad nápisem je umístěna tvář Ježíše v kruhovém poli. Ježíš má zavřené oči, je naznačeno vlnění vlasů a trnová koruna. Po pravé straně je zlatou barvou symbol alfy a po levé symbol omegy, symbolizující počátek a konec života. Za plastikou Ježíše je vyryt obdélník tvořený z širší a úzké linky.



<sup>174</sup> Tamtéž, s. 204.

## LUMÍR NEDVÍDEK

malíř

\*24. 10. 1920 Rychnov nad Kněžnou

+11. 3. 1997 Rychnov nad Kněžnou

V podstatě od dětství byl malířem, už na gymnáziu měl první výstavu svých karikatur. V počátcích mu pomáhal jeho strýc Josef Štolovský<sup>175</sup>. Byl přijat na akademii výtvarných umění v Praze a věnoval se figurální malbě. Jezdil hojně na studijní pobyty do Německa, Itálie, Francie apod. Od 70. let prezentoval svá díla omezeně, protože byl vyloučen ze Svazu výtvarných umělců.<sup>176</sup>

Neměl ustálený styl, maloval portréty, postavy, ženské akty. Jeho obrazy byly umístěny na československých vyslanectvích. Tvořil v Praze nebo v Městské Habrové.<sup>177</sup>

### Hrob Lumíra Nedvídka

Hrob se nachází na novém rychnovském hřbitově v sektoru „A“. Autorem náhrobku je sochař Karel Michálek, pomník zhotovil v Rychnově nad Kněžnou. Před ním je umístěna kamenná deska s jednoduchým motivem kříže chránící hrob a mezi náhrobkem a deskou je položena kamenná destička s jménem poslední pochované. Hrob slouží i ostatním členům rodiny.

Náhrobek tvoří obelisk z tmavého kamene, s tělem a podstavcem, ve vrcholu lomený do špice. Je umístěn na podstavci z jiného materiálu. Nejspodnější podstavec nese jméno a životní data Lumíra Nedvídka.

Jména, životní data a informace o povolání zemřelých jsou vyryty ve všech částech obelisku. Písmo je zvoleno velké tiskací, zlaté. Jedinou ozdobou je jednoduchý latinský kříž ve vrcholu obelisku.

---

<sup>175</sup> Akademický malíř.

<sup>176</sup> Tamtéž, s. 210–211.

<sup>177</sup> Tamtéž, s. 210–211.



## JAKUB PAVEL

ochránce památek

\*19.7.1903 Komařice (okres České Budějovice)

+10.5.1974 Praha

V Praze vystudoval dějiny umění, poté se věnoval profesi učitele. S Rychnovskem ho spojila jeho manželka a on si tento kraj velmi oblíbil. Věnoval se zdejší historii, sepsal místního průvodce po historických místech. Zajímal ho rod Bettengelů, renesance a gotika, také výtvarné umění a Karel IV. Kromě Podorlicka se věnoval dějinám Českých Budějovic, Nymburka, Pardubic a Litomyšli.<sup>178</sup>

Díky jeho činnosti a práci ve Státní památkové správě se mu podařilo zachránit některé zdejší památky. Jeho nejvýznamnější prací jsou *Dějiny našeho umění* z let 1929, 1947 a 1971.<sup>179</sup>

## Hrob Jakuba Pavla

Na novém rychnovském hřbitově je umístěn v sektoru „F“. Náhrobek tvoří dva kvádry hnědého kamene. Větší pravý je položen na šířku. Je v něm zlatý text. Kromě J. Pavla a J. Pavlové hrob slouží rodině Španělových.

---

<sup>178</sup> Tamtéž, s. 224.

<sup>179</sup> Tamtéž, s. 224.

Na menším levém kvádru je umístěn kovový kříž s přikovaným Ježíšem oděným jen v bederní roušce. Provedení je detailní, jsou vidět šlachy, trnová koruna, zavřené oči, vystupující žebra i řasení látky. V horním rameni kříže nad hlavou Ježíše je umístěna destička s nápisem „INRI“.



## FRANTIŠEK MARTIN PELC

historik

\*11.11.1734 Rychnov nad Kněžnou

+24.2.1801 Praha

V Čechách získal nejvyšší vzdělání bakaláře filozofie. Pokračoval ve studiích ve Vídni a v Lipsku. Cestoval přes Francii a Anglii. V letech 1762–1769 pracoval jako vychovatel u šlechtického rodu Šterneberků. Po setkání s J. Dobrovským přijal vychovatelské místo u F. A. Nostice.<sup>180</sup>

Svůj zájem směřoval k české historii a literatuře. Je považován za jednoho z prvních českých buditelů. Byl členem České soukromé společnosti nauk<sup>181</sup>. Znám je především jako první profesor „...*obnovené stolice českého jazyka a literatury na pražské univerzitě*.“ Mezi jeho díla patří *Stručné dějiny od nejstarších dob po dobu nynější* (1774, psána německy), *Nová kronika česká* (1790), z českých kronik sepsal studie *Paměti, Dějiny Josefa II.* ad.<sup>182</sup>

---

<sup>180</sup> Tamtéž, s. 225.

<sup>181</sup> Patřili sem Dobner, Dobrovský, Kramerius, Thám a další.

<sup>182</sup> Tamtéž, s. 225.

## Náhrobek F. M. Pelcla

Je umístěn u hřbitovní zdi na rychnovském novém hřbitově. Hrob je vysypán kamínky a rostou na něm květiny. Náhrobek tvoří nezdobená kamenná obruba tmavé desky nesoucí vyrytý latinský nápis:

„FR. MARTINO PELZEL  
BOHEMO RYCHNOVIENSI  
SODALI SUO  
DE HISTORIA PATRIAE  
BENE MERITO  
SOCIETAS SCIENT. BOHEM.  
NATUS XI. NOV. MDCCXXXIV.  
DEFUNCTUS XXIV. FEB. MDCCCI  
  
INSTAURANDUM CURAVERUNT  
SVATOBOR ET REG. SOCIETAS SCIENT.  
BOHEMICA MCMVII.“<sup>183</sup>

Text i zvolený jazyk zachycují význam F. M. Pelcla.



<sup>183</sup> Překlad autora: „Fr. Martin Pelcl, rodák rychnovský, dějepisec český, zasloužený vědec jazyka českého, narozen 11. listopadu 1734, zemřel 24. února 1801. Pamětní desku zřídil Svatobor a místní vědecký spolek 1907 v Čechách.“



## KAREL PLACHETKA

ornitolog

\*2.2.1877 Bedřichovka

+24.9.1961 Rychnov nad Kněžnou

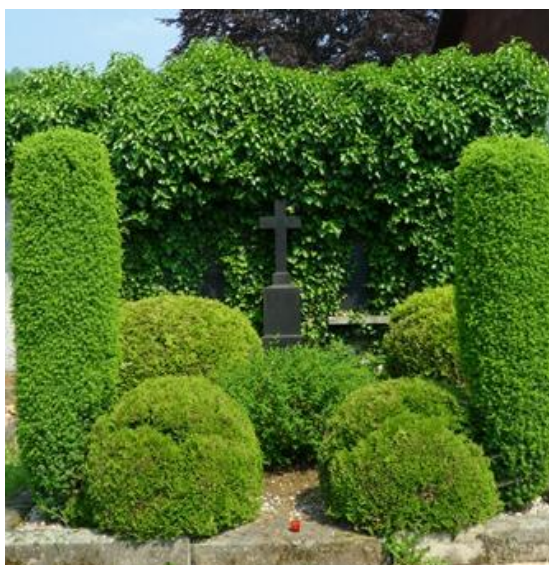
Dětství prožil v Rychnově, úspěšně na zdejším gymnáziu složil maturitní zkoušku. Dlouho žil na Moravě a do svého rodiště se navrátil až v roce 1949.<sup>184</sup>

Měl hluboký vztah k přírodě. Díky svému zájmu o ptactvo se stal jedním z prvních československých ornitologů. Svou rozsáhlou sbírku měl uloženou v rodném městě a čítala 800 druhů ptáků. Veřejnost s touto sbírkou byla poprvé seznámena v roce 1934. Před válkou jí věnoval městu Rychnovu nad Kněžnou a byla vystavována v městském muzeu.<sup>185</sup>

### Rodinná hrobka Karla Plachetky

Hrobka je blízko vstupní brány po levé straně na novém rychnovském hřbitově. Prostor před ní je osázen tújemi a kolem ní se pne břečťan, což znesnadňuje čitelnost. Autorem hrobky je Karel Michálek<sup>186</sup>.

Hrobka je symetrická. Dominantní je středový kříž z tmavého materiálu, který stojí na světlém podstavci. Sám má podstavec a patku, tvar latinského kříže, jednoduchý, nezdobený. Nad světlými podstavci po pravé a levé straně kříže jsou umístěny tmavé desky nesoucí jména, informace o poslání za života a životní data pochovaných. Písmo je ryté, velké tiskací.



---

<sup>184</sup> Tamtéž, s. 233.

<sup>185</sup> Tamtéž, s. 233.

<sup>186</sup> Tamtéž, s. 204.

## OTMAR VAŇORNÝ

překladatel

\*12. 11. 1860 Rychnov nad Kněžnou

+14. 1. 1947 Praha

Své dětství prožil v Rychnově nad Kněžnou. Rychnovské gymnázium dokončil v roce 1879 maturitní zkouškou. Poté pokračoval na studiích v Praze na filozofické fakultě. Stal se středoškolským profesorem, vystřídal řadu míst, nejdéle setrval na gymnáziu ve Vysokém Mýtě, od roku 1895 do roku 1927.<sup>187</sup>

Vynikal v oboru překladatelství, což ho proslavilo. Byl jedním z nejlepších českých překladatelů z latiny a řečtiny, překládal básně. Mezi jeho překlady patří Vybrané spisy Ovidiovy, Příhody Odyseovy apod., též autoři Homér a Vergilius. V roce 1896 navrhl formu přebásňování v *Návrhu pravidel českého hexametru přízvučného*. Zpracoval sborník *Výbor z literatury řecké a římské* (1903).<sup>188</sup>

Stal se významnou osobností pro českou literaturu. Přestože zemřel v Praze, je pohřben v Rychnově nad Kněžnou.

### Náhrobek Otmara Vaňorného

Nachází se v urnovém háji na novém hřbitově v Rychnově nad Kněžnou. Autor náhrobku je neznámý.

Náhrobek je symetrický. Kamenný podstavec je po stranách vyvýšený, dva kvádrové sloupky ho spojují s horní kamennou deskou, zezadu stojí kvádrová kamenná deska, která dosahuje nejvýše. Uprostřed je vytvořen výklenek pro smuteční vázu.

Smuteční váza je zhotovena z bílého mramoru, stojí na nožce a je přikryta víkem. Na svém těle nese text:

„EXEGI MONUMENTUM

AERE PERENNIOUS<sup>189</sup>

Horatius (nečitelná část) III.30.

DR. HON. C.

OTMAR VAŇORNÝ

<sup>187</sup> Josef JUZA (ed.), Významné osobnosti okresu Rychnov nad Kněžnou (2. doplněné, rozšířené a upravené vydání), Rychnov nad Kněžnou 2001, s. 334.

<sup>188</sup> Tamtéž, s. 334.

<sup>189</sup> Překlad autora: „Dokončil jsem pomník trvalejší než kov“. Význam: Jeho činnost a dílo přetrvá.

\*12.XII.1860 + 14.I.1947“.

Nápis je odkazem na jeho překladatelskou činnost. Pod nápisem je vyrytá výzdoba v podobě větvičky s listy, kterou překrývá lipová větvička s květy.



## Závěr

Na hřbitovech na Rychnovsku se setkáváme se všemi klasickými motivy užívanými v sepulkrální architektuře s výjimkou sarkofágu. Podobné, někdy téměř stejné zpracování bylo nejčastější u Ježíše Krista. U ostatních motivů nechybí pestrost zpracování tvaru náhrobku, výzdoby a jejich kombinací. Lze usoudit, že zadavatelé kladli důraz na originalitu. Časté je umístění fotografií pochovaných na náhrobek.

Náhrobky 19. století a první poloviny 20. století využívají stejných tvarů a prvků funerální výzdoby. Je častá bohatá výzdoba a pestrost zpracování. Změnu v sepulkrální architektuře lze sledovat od druhé poloviny 20. století, kdy se začala výzdoba zjednodušovat, je voleno prostých kamenných desek nesoucích jména pochovaných nebo pouze rodiny. Nebývají zdobené. Takové náhrobky jsou značně neosobní. Nyní lze na hřbitovech sledovat další změnu, a to od počátku 21. století. Náhrobní kameny se stávají osobnějšími, jsou tvarovány např. do tvaru srdce, užívá se oranžové žuly, výzdoba je stále prostá. Zvláště u hrobů mladých lidí můžeme sledovat množství fotografií, vyskytují se texty vyjadřující smutek nad skolem, které jsou oproštěny náboženství.

Sepulkrální architektura užitá na hrobech významných osobností se výrazně neliší od ostatních. Do výzdoby či textu posláním osobnosti proniklo u H. Koniasa, F. M. Pelcla, K. Petra, M. Reicha, J. M. Roštlapila a O. Vaňorného, z čehož lze vyvodit, že se nejedná o klasický jev a významné osobnosti se nutně nesnažily odkazovat na svou činnost ve výzdobě náhrobku. Pokud tak bylo zvoleno, jednalo se o citát, zvolený jazyk textu či detail ve výzdobě. Pouze výzdoba na hrobě J. M. Roštlapila zcela odkazovala na jeho posláním. Naopak je časté užití klasických funerálních motivů odpovídajícím období, z kterého náhrobek pochází. Nejčastěji bylo užití kříže v nejrůznějších podobách nebo byly náhrobky zpracovány zcela jednoduše bez výrazné výzdoby.

Mimo zmíněné jsem navštívila hřbitovy v Borohrádku, Častolovicích, Křivicích, Solnici, Týništi nad Orlicí a Vamberku. Hřbitovy byly veřejnosti přístupné v omezený čas, „staré“ nebo židovské hřbitovy byly přístupné jen na požádání. Místa popsána v práci jsem navštívila opakovaně. Všechna místa bylo nutné obejít a fotograficky zdokumentovat vybrané náhrobky. Někde mi hledání z části ulehčila informační tabule umístěná před hřbitovem, která zmiňovala významné osobnosti v místě pohřbené a přibližné umístění jejich hrobů na hřbitově. Ne vždy bylo zmíněné umístění přesné a hrob jsem musela dohledat postupně. U ostatních hřbitovů bylo nutné obejít hrob od

hrobu. Hledání mi mimo jiné znesnadňoval rozšířený porost nebo zchátralý materiál. Mnohdy jsem narazila na hroby s příjmeními, jež jsem hledala, ale neuváděly celá jména pohřbených, proto jsem je nemohla do své práce zařadit.

Do mé práce, která je omezena rozsahem, jsem zařadila ta místa, kde byla největší kulminace hrobů významných osobností. Osobnosti jsem volila dle výzdoby náhrobku, abych přinesla co nejucelenější pohled na užívanou sepulkrální výzdobu v okrese Rychnov nad Kněžnou. Dalším kritériem bylo povolání osobnosti, též jsem chtěla dosáhnout co nejširšího vzorku působností, v nichž se stali místní lidé významnými. Jelikož se zabývám i židovskými hřbitovy, zařadila jsem hrob jediné významné židovské osobnosti v této lokalitě pohřbené, M. Reicha. Mnoho jsem jich vynechala, mimo jiné Jindřicha<sup>190</sup> a Josefa<sup>191</sup> Adámkovi, K. Vašátka<sup>192</sup>, E. Weise<sup>193</sup>, E. Zöllnerovou<sup>194</sup> a další. Ve své práci se nevěnuji ani autorům náhrobků, detailní rozbor děl jednotlivých architektů by vydal na další práci.

---

<sup>190</sup> Betlemář.

<sup>191</sup> Akademický sochař.

<sup>192</sup> Zborovský hrdina.

<sup>193</sup> Budovatel muzea v Rychnově nad Kněžnou.

<sup>194</sup> Divadelnice.

# Seznam pramenů a literatury

## Prameny

### Ikonografické prameny

Fotodokumentace náhrobků

### Elektronické zdroje

[www.info.rokytnice.cz](http://www.info.rokytnice.cz), *Procházka městem Rokytnice v Orlických horách.*, Informační centrum Rokytnice v Orlických horách.

[www.info.rokytnice.cz](http://www.info.rokytnice.cz)

[www.kostelecno.cz](http://www.kostelecno.cz)

[www.mojeorlickehory.cz](http://www.mojeorlickehory.cz)

[www.mestodobruska.cz](http://www.mestodobruska.cz)

[www.rokytnice.cz](http://www.rokytnice.cz)

[www.zakonyprolidi.cz](http://www.zakonyprolidi.cz)

## Literatura

FIDLER, Vladimír – JUZA, Josef, *Město Kostelec nad Orlicí v historických datech*, Kostelec nad Orlicí 1994.

JUZA, Josef a kol., *Město Kostelec nad Orlicí v historických datech 2. díl (1939-1990)*, Kostelec nad Orlicí 2002.

JUZA, Josef (ed.), *Významné osobnosti okresu Rychnov nad Kněžnou (2. doplněné, rozšířené a upravené vydání)*, Rychnov nad Kněžnou 2001.

KOVAŘÍK, Petr – FRAJEROVÁ, Blanka, *Klíč k českým hřbitovům*, Praha 2013.

LORENZOVÁ, Helena – PETRASOVÁ, Taťána (edd.), *Fenomén smrti v české kultuře 19. století: sborník příspěvků z 20. ročníku symposia k problematice 19. století: Plzeň, 9-11. března 2000*, Praha 2001.

MACH, Jiří – MATOUŠ, Václav, *Osobnosti dobrušské historie (1. díl: Adámek – Laichterová)*, Dobruška 2005.

MACH, Jiří – MATOUŠ, Václav, *Osobnosti dobrušské historie (2. díl: Lier – Žižka)*, Dobruška 2005.

MATOUŠ, Václav, *Dějiny města Dobrušky v datech 1320 – 1990*, Dobruška 1994.

- NESPĚCHAL, Zdeněk – ŠULC, Jiří, *Významné osobnosti okresu Rychnov nad Kněžnou*, Rychnov nad Kněžnou 1976.
- PAULY, Jan, *Hřbitovní a pohřební právo*, Praha 1941.
- PRAHL, Roman a kol., *Umění náhrobku v českých zemích 1780-1830*, Praha 2004.
- PTÁČEK, Josef, *Dobruška a Opočno*, Praha a Litomyšl 2008.
- RABYŠKA, Jan, *Kostelec nad Orlicí aneb: Památky města Kostelec n. O. dle nejstarších poznámek až do ukončení roku 1888*, Rychnov n. K. 1889.
- RATHAUSKÝ, Václav – LIKOVSKÝ, Zbyněk, *Opočno 1068-2000. Historie v datech.*, Praha 2006.
- ROZKOŠNÁ, Blanka – JAKUBEC, Pavel, *Židovské památky Čech*, Brno 2004.
- SKŘEBSKÁ, Renata, *Sepulkrální památky okresu Prostějov*, Praha 2010.
- STRÁŽNICKÁ, Alena – ŠROM, Jindřich – JUZA, Josef, *Historie města Rychnov nad Kněžnou v datech*, Rychnov nad Kněžnou 1988.
- SVOBODA, Antonín – KOUŘIL, Tomáš, *Dějiny Rychnova nad Kněžnou*, Rychnov nad Kněžnou 1924.
- ŠLAPETA, Vladimír, *Jan Kotěra, 1871-1923, zakladatel moderní české architektury*, Praha 2001.